TAAD Yıl 17 . Sayı 67 . Temmuz 2026
ISSN 1309-6826
Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.54049/taad.1913738

DOĞUM YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASININ SINIRLANDIRILMASI

Limitations on the Acquisition of Citizenship by Birth

Şule ARSLAN*

Özet

Vatandaşlığın doğum yoluyla kazanılması, devletlerin vatandaşlık politikasının merkezinde yer almaktadır. Doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasında hukuki kurallar devletlerin tarihsel deneyimleri, göç politikaları ve ulusal kimlik anlayışları doğrultusunda, soy bağı esası ve doğum yeri esasına göre farklı şekilde düzenlenmektedir. Bununla birlikte, doğum yoluyla vatandaşlık kazanımının kapsamı ve özellikle kuşaklar arası aktarımı günümüzde birçok hukuk sisteminde tartışma konusu hâline gelmiştir. Özellikle soy bağı esasına dayalı sistemlerde, vatandaşlığın ülkeyle fiilî ve süreklilik arz eden gerçek bir bağ kurulmadan kuşaklar boyunca kendiliğinden aktarılmasının sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı sorunu gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, doğumla vatandaşlık kazanımına ilişkin düzenlemelerin yalnızca kazanma koşulları değil, aynı zamanda öngördükleri sınırlamalar da karşılaştırmalı hukuk bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmada, öncelikle vatandaşlık kavramı ve vatandaşlığın kazanılmasında temel esaslara değinilecek; daha sonra bazı *common law* ülkeleri ve bazı kıta Avrupası ülkelerinin doğumla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin kuralları ayrıntılı şekilde incelenecektir. Nihayetinde Türkiye'nin değişen göç rejimine değinilecek ve Türk vatandaşlık hukukunda soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin hükümler karşılaştırmalı hukuk düzenlemeleri esas alınarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Soy Bağı Esası, Doğum Yeri Esası, Gerçek Bağ İlkesi, Göç Rejiminin Dönüşümü, Kuşaklar Arası Vatandaşlık Aktarımı

Abstract

The acquisition of citizenship by birth occupies a central position in states' citizenship policies. The legal rules governing the acquisition of citizenship by birth are shaped in different ways in accordance with states' historical experiences, migration policies, and conceptions of national identity, primarily on the basis of *jus sanguinis* and *jus soli*. However, the scope of citizenship acquired by birth, and in particular its intergenerational transmission, has in recent years become the subject of debate in many legal systems. Especially in systems grounded in the principle of jus sanguinis, the question arises whether the automatic transmission of citizenship across successive generations, in the absence of a genuine and continuing connection with the state, should be subject to limitation. In this respect, comparative analysis must address not only the conditions for the acquisition of citizenship by birth, but also the limitations imposed upon such acquisition.

- *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*
- *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 21.3.2026*
- *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 17.7.2026*

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yozgat/Türkiye, E-posta: aarslansule@gmail.com, https://orcid.org/0000-0001-7769-3851.

In this study, first, the concept of citizenship and the fundamental principles governing the acquisition of citizenship will be addressed; subsequently, the rules concerning the acquisition of citizenship at birth in certain common law countries and certain continental European countries will be examined in detail. Finally, Türkiye's changing migration regime will be addressed, and the provisions concerning the acquisition of citizenship by descent under Turkish citizenship law will be evaluated on the basis of comparative legal regulations.

Keywords: Jus Sanguinis, Jus Soli, Genuine Link Principle, Intergenerational Transmission of Citizenship, Migration Regime Transformation

GİRİŞ

Vatandaşlığın doğumla kazanılmasına ilişkin hukuki kurallar soy bağı esasını (*ius sanguinis*) ve doğum yeri esasını (*ius soli*) temel almaktadır. Soy bağı esası, kişinin ebeveyninin taşıdığı vatandaşlığı doğumla/doğum olayına bağlı olarak kazanmasını; doğum yeri esası, kişinin doğduğu ülkenin vatandaşlığını kazanmasını ifade etmektedir.

Göç veren ülkelerde vatandaşlığın kazanılmasında genellikle soy bağı esasına ağırlık verilirken göç alan ülkelerde doğum yeri esası daha geniş biçimde uygulanmaktadır. Ayrıca, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, vatansızlığın önlenmesi amacıyla hukuk sistemlerinde doğum yeri esasına, tamamlayıcı olarak yer verilmiştir.

Günümüzde birçok ülkede bu iki esas ya doğrudan ya da belirli koşullara bağlı olarak birlikte uygulanmaktadır. Türk vatandaşlık hukukunda soy bağı esası temel kural olarak benimsenmiş; doğum yeri esası ise tamamlayıcı olarak kaleme alınmıştır. *Common law* ülkeleri ve kıta Avrupası ülkelerinde soy bağı ve doğum yeri esaslarının uygulanma biçimi, ülkelerin vatandaşlık ve göç politikalarına paralel olarak farklılık göstermektedir[1].

Türkiye, 20. yüzyılda ağırlıklı olarak göç veren ülke olarak değerlendirilirken 21. yüzyılın başlarından itibaren göç almaya başlamış ve karma nitelik taşıyan bir göç rejimine sahip olmuştur. Bu süreçte, uluslararası koruma statüsüne sahipken Türk vatandaşlığını kazanan kişiler ile yatırım yoluyla Türk vatandaşı olan kişilerin sayısında artış yaşanmıştır. Bu değişim, bu kişilerin alt soyları bakımından Türk vatandaşlık hukukunda soy bağı esasının şartlarına ilişkin tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Soy bağı esası uyarınca vatandaşlığın kuşaklar arası kendiliğinden aktarımının gerçek bağ ilkesi gözetilerek sınırlandırılması konusunda doktrinde karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde bir inceleme yapan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, öncelikle vatandaşlık kavramı ve vatandaşlığın doğum yoluyla kazanılması konusunda temel esaslara değinilecek; daha

[1] Doktrinde de vatandaşlık hukukunda soy bağı ve doğum yeri esasları arasındaki ayrımın tarihsel olarak yalnızca etnik veya kültürel tercihlerden değil, aynı zamanda devletlerin göç politikaları, hukuk gelenekleri ve siyasal ihtiyaçlarından etkilendiği belirtilmektedir: Patrick Weil, 'From Conditional To Secured And Sovereign: The New Strategic Link Between The Citizen And The Nation-State In A Globalized World' 9 International Journal of Constitutional Law 615, 618.

sonra bazı *common law* ülkeleri ve bazı kıta Avrupası ülkelerinin doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin kurallarına yer verilecektir. Nihayetinde Türkiye'nin değişen göç rejimi ışığında soy bağı yoluyla vatandaşlığın kazanılması dair sorunlar tespit edilerek değişiklik önerileri tartışılacaktır.

I. GENEL OLARAK

A. Vatandaşlık Kavramı

Vatandaşlık, kişinin bir devlete hukuken bağlılığını ifade eden ve bu bağlılık temelinde karşılıklı hak ve yükümlülükler doğuran bir statüdür[2]. Bu bakımdan vatandaşlık, kişiyi devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağ olarak tanımlanmaktadır[3]. Ancak vatandaşlık, salt hukuki bir bağ olmanın ötesinde, kişinin siyasi topluluk içindeki konumunu ve ona aidiyet kazandıran sosyal ilişkiyi kapsayan çok boyutlu bir kurum niteliğindedir[4]. Bu noktada vatandaşlık, kişiye yalnızca belirli haklar ve

---

[2] Ayşe Gülden Kadıoğlu, 'Vatandaşlık: Kavramın Farklı Anlamları' in Ayşe Gülden Kadıoğlu (ed), *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara* (Metis Yayınları 2008) 21; İlyas Gölcüklü, 'Güncel Gelişmeler Işığında Yatırım Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması: Problemler ve Çözüm Önerileri' (2020) 40 Public and Private International Law Bulletin 125, 128. Vatandaşlığın hukuki niteliği konusunda dört farklı görüş ileri sürülmüştür. İlki sürekli sadakat bağı görüşü olup feodalite dönemine dayanmaktadır ve günümüzde önemini yitirmiştir. Bu görüşe göre, kişi üzerinde doğduğu ve yaşadığı toprağın sahibi yöneticiye (hükümdara) sürekli ve zorunlu bir itaat ve sadakat yükümlülüğü altındadır. İkincisi sözleşme/hukuki ilişki görüşü olup (1789) Fransız İhtilâli döneminde ortaya atılan toplumsal sözleşme teorisine dayanmaktadır. Buna göre, vatandaşlık kişi ile devlet arasında karşılıklı hak ve borç doğurmaktadır. Bu görüş temelde taraflarından iradesine dayandığı için vatandaşlığın kazanılmasının iradeye dayanmadığı hâlleri kapsamaması bakımından eleştiriye açıktır. Üçüncüsü sosyolojik görüş olup bu görüş devletin vatandaşlığını kazanılma koşullarını belirlerken sosyolojik gerçekleri göz önüne almasını savunmaktadır. Dördüncü görüş hukuki statü görüşü olup günümüzde hâkim olan görüştür. Buna göre, vatandaşlık devlet ile kişi arasında kurulan bir kamu hukuku ilişkisidir. Bu nedenle devletler vatandaşlık hukuku kurallarını belirlerken kamu yararını gözetmekte olup bunun tek sınırı insan haklarıdır. Vatandaşlığın hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Kemaleddin Birsen, *Devletler Hususî Hukuku* (Bozkurt Matbaası 1936) 13–14; Osman Fazıl Berki, *Tâbiiyet ve Yabancılar Hukuku*, vol 1 (Güzel sanatlar Matbaası 1966) 16–17; Erdoğan Göğer, *Türk Tâbiiyet Hukuku* (4th edn, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1979) 8–10; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (21st edn, Filiz Kitabevi 2015) 19–27; Vahit Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (21st edn, Savaş Yayınevi 2015) 8–12; Gülin Güngör, *Tâbiiyet Hukuku* (Yetkin Yayıncılık 2017) 3–13; Hacı Can, *Vatandaşlık Hukuku Temel Bilgiler* (Adalet Yayınevi 2025) 26.

[3] Vatandaşlık kavramının tanımı için bakınız: Göğer (n 1); Nihal Uluocak, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (Filiz Kitabevi 1986) 5–6; Doğan (n 1) 6; Turgut Turhan and Feriha Bilge Tanrıbilir, *Vatandaşlık Hukuku* (4th edn, Yetkin Yayıncılık 2017) 25. Vatandaşlığın tarihsel gelişimi hakkında bakınız: Güven Şeker and Hüseyin Gül, 'Kavramsal ve Tarihsel Olarak Vatandaşlık' (2023) 4 Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 133, 136 vd.; Ezgi Güzel Polat, 'Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı' (2011) 3 Ankara Barosu Dergisi 128, 131 vd.; Şule Arslan, 'Osmanlı Devleti'nde Kişilerin Tabiiyeti, İkamet ve Seyahat Hakkı: Vatandaşlık Hukuku ve Yabancılar Hukuku Perspektifinden Hukuki Dönüşüm ve Modernleşme' (2025) 13 Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 121, 125 vd.

[4] Peter H Schuck, 'Membership in the Liberal Polity: The Devaluation of American Citizenship' (1989) 3 Georgetown Immigration Law Journal 1, 1 vd; Will Kymlicka and Wayne Norman, 'Vatandaşın Dönüşü: Vatandaşlık Kuramındaki Yeni Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme' in

ödevler yükleyen şekli bir statü olarak değil; aynı zamanda kişinin siyasi kararların alınmasına ilişkin süreçlere katılımını ve toplumsal yapıyla bütünleşmesini sağlayan bir aidiyet ilişkisi olarak ele alınmaktadır[5]. Nitekim 1990'lı yıllardan itibaren kişiler, yalnızca haklardan yararlanan pasif bir özne değil, toplumsal ve kamusal hayata katılan aktif birer aktör olarak ele alınmaktadır[6].

Uluslararası Adalet Divanı vatandaşlığı, "*Tâbiiyet, temelinde bir toplumsal bağlılık vakıası, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek (genuine) bir varlık, menfaat, ilgi ve duygu dayanışması yaratan bir hukukî bağdır. Denilebilir ki tâbiiyet ister doğrudan doğruya kanun vasıtasıyla ister yetkili makamın tasarrufuyla verilsin, kendisine izafe edilen ferdin, bu tâbiiyeti izafe eden devletin halkına herhangi bir devletin halkına nazaran daha sıkı bağlarla bağlı olduğu vakıasının hukukî ifadesinden ibarettir*" şeklinde tanımlamaktadır[7].

Uluslararası hukukta, devletlerin vatandaşlığını belirleme yetkisi, 1923 tarihli Uluslararası Adalet Divanı kararında teyit edildiği üzere münhasır yetki kapsamında kabul edilmekte olup[8] vatandaşlık, her devletin iç hukukunda bu yetki uyarınca düzenlenen bir statüdür[9]. Devletler yetkiye dayanarak doğumla

---

Ayşe Gülden Kadıoğlu (ed), *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara* (Metis Yayınları 2008) 185; Uğur Tütüncübaşı, 'Yeni Alman Vatandaşlık Kanunu ve Türk Vatandaşlarına Etkileri' (2025) 83 Ankara Barosu Dergisi 1, 4.

5 Mark Tushnet, 'Essay-Review: United States Citizenship Policy and Liberal Universalism' (1998) 12 Georgetown Immigration Law Journal 311, 311; Rona Aybay, Nimet Özbek and Gizem Ersen Perçin, *Vatandaşlık Hukuku* (Siyasal Kitabevi 2019) 4.

6 Vatandaşlık, bir kişinin vatandaşlığını kazandığı devletin diplomatik korumasını talep etmesini sağlamaktadır: Kim Barry, 'Home and Away: The Construction of Citizenship in an Emigration Context' [2006] New York University Law Review 11, 24–25.

7 https://www.icj-cij.org/case/18 Erişim Tarihi 22 Nisan 2026.

8 Osman Fazıl Berki, 'Çifte Tâbiiyet' (1947) 4 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 348, 348; Ayelet Shachar, 'Picking Winners: Olympic Citizenship and the Global Race for Talent' (2011) 120 The Yale Law Journal 2088, 2088, 2105. *Tunis and Morocco Nationality Decrees case*, PCIJ Ser. B, No. 4 (1923). Kararın İngilizce metni için bakınız: <https://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1923.02.07_morocco.htm> Erişim Tarihi 16 Mart 2026. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi (*European Convention on Nationality*) m. 3/I uyarınca, "*Her devlet, kendi hukukuna göre kimlerin kendi vatandaşı olduğunu belirleyecektir*." Sözleşmenin İngilizce metni için bakınız: <https://rm.coe.int/168007f2c8> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

9 Devletlerin vatandaşlık hukuku kurallarını belirleme yetkisi, kendi egemenlik yetkisi kapsamında olmakla birlikte vatandaşlık statüsü konusunda uluslararası belgelerde konuya ilişkin koruyucu kurallar da yer almaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB/ RG 27.05.1946/7217), 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (RG 18.06.2003/25142), 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (RG 27.01.1995/22184) ve 1990 tarihli Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (RG 08.07.2004/25516) çocuğun vatandaşlık hakkını tanımakta ancak bu hakkın hangi esaslara göre belirleneceğine dair somut bir ölçüt getirmemektedir. 1930 tarihli Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi, vatansızlığı önleme amacıyla, terk edilmiş çocukların doğdukları devletin vatandaşı sayılmaları gerektiğini düzenlemektedir. Vatandaşlık Kanunları İhtilâflarına İlişkin Çeşitli Meseleler Hakkında Lahey Sözleşmesi'nin İngilizce metni için bakınız: <https://www.refworld.org/legal/agreements/lon/1930/en/17955> Erişim Tarihi 16

vatandaşlık kazanılmasında farklı esaslar kabul etmekte ve vatandaşlık kazanılmasını koşulsuz veya belirli koşullara tabi olarak düzenlemektedir. Günümüzde kişiler çoğunlukla vatandaşlığı doğum yoluyla (soy bağı veya doğum yeri esasına göre) kazanmakta ve genellikle yaşamları boyunca bu statüyü korumaktadır[10]. Bu bakımdan doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin düzenlemeler bir devletin vatandaşlık hukukuna ilişkin politikasında önemli bir yere sahiptir.

B. Vatandaşlığın Doğum yoluyla Kazanılmasında Temel Esaslar ve Gerçek Bağ İlkesi

1. Temel Esaslar ve *Ius Nexi* Esası

Vatandaşlığın doğum yoluyla kazanılması konusunda soy bağı ve doğum yeri olmak üzere temel iki esas bulunmaktadır[11]. Soy bağı esası, kişinin, ebeveyninin vatandaşlığını doğumla kazanmasını ifade etmektedir[12]. Soy bağı esası, vatandaş-

Mart 2026. Ayrıca, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi (RG 10.07.2014/29056) ve Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (RG 15.08.1975/15327) doğumla vatandaşlık kazanılmasının temini bakımından önem taşımaktadır. Cinsiyet ve ırk ayrımcılığına karşı geliştirilen normlar kapsamında, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (RG 14.10.1985/18898) m. 9/2, kadınların çocuklarının vatandaşlığı konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını öngörmektedir. 1997 tarihli Avrupa Konseyi Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi m. 6/1'de soy bağı esasına yer vermektedir. Bunun yanı sıra çocuğun doğduğu ülkenin vatandaşlığını kazanamadığı durumlarda, m. 6/1 uyarınca, soy bağı ile vatandaşlık verilmesi gerektiği tavsiye edilmektedir. Avrupa Konseyi Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin İngilizce metni için bakınız: <https://rm.coe.int/168007f2c8> Erişim Tarihi 16 Mart 2026

10 Talat Kaya, 'Dünyadaki Örnekler Işığında Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış' (2021) 12 İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 115, 116; Ayelet Shachar and Ran Hirschl, 'Citizenship as Inherited Property' (2007) 35 Political Theory 253, 254.

11 Güngör (n 2) 56; Nomer (n 2) 53; Yılmaz Altuğ, *Devletler Özel Hukuku* (Çağlayan Kitapevi 1995) 35.

12 Soy bağı esasının tarihsel arka plânına bakıldığında esasın modern devletlerde kabul görmesi özellikle 19. yüzyılda Avrupa'da Napolyon Kanunu'nun etkisiyle şekillenen vatandaşlık anlayışına dayanmaktadır: Ayelet Shachar, *The Birthright Lottery: Citizenship and Global Inequality* (Harvard University Press 2009) 120; Michael D Moritz, 'The Value of Your Ancestors: Gaining "Back-Door" Access to the European Union Through Birthright Citizenship' (2015) 26 Duke Journal of comparative & International Law 231, 236. (Harvard University Press 2009 1804 tarihli Medeni Kanun, doğum yeri esasının kapsamını daraltmış ve vatandaşlığın kazanılmasında ebeveyn statüsünü merkezî unsur hâline getirmiştir. Bu yaklaşım, ulus-devlet inşası süreçleri, etnik-ulusal aidiyet politikaları ve imparatorluk sonrası dönemde nüfusun siyasal olarak tanımlanmasına ilişkin tercihlerin etkisiyle 20. yüzyılda Avrupa, Asya ve Afrika'da geniş ölçüde benimsenmiş; böylece doğumla vatandaşlık kazanımında soy bağı esasının güçlenmesine yol açmıştır: Scott Titshaw, 'Inheriting Citizenship' (2022) 58 Standford Journal of International Law 1, 20–26. Soy bağı esasının köklü bir geleneği olmadığı, aksine özellikle 19. yüzyılda Fransız hukukunun etkisiyle şekillenen bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir. Doğum yeri ve soy bağı arasında bugün yapılan ayrımın, eski dönem hukuklarında bu şekilde keskin olmadığı; bu ayrımın ancak 19. yüzyılda birbirinden bağımsız ve yarışan iki esas olarak tanımlanmaya başlandığı belirtilmektedir. Bu dönemde Fransız mahkemelerinin ve hukukçularının geliştirdiği yorumlar, vatandaşlığın doğum yeri mi yoksa soy bağı mı esas alınarak kazanılacağına ilişkin ikili bir çerçevenin ortaya çıkmasına yol açmış; 1860'lı yıllarda bu ayrım sistematik bir biçimde adlandırılarak doktrine yerleşmiştir. Bu nedenle modern

lığın biyolojik bağ üzerinden kuşaklar boyunca aktarımına imkân tanıyan bir yapı sunmakta olup neredeyse tüm ülkelerde uygulanmaktadır[13]. Bu esas, göç veren ülkelerde, yurt dışına yerleşen vatandaşlarla bağın korunması ve genellikle diaspora[14] topluluklarının ülkeyle ilişkilerinin sürdürülmesi amacıyla benimsenmiştir.

Doğum yeri esası, bir kişinin, bir devletin ülkesinde doğmuş olması nedeniyle o ülkenin vatandaşlığını kazanmasını ifade etmektedir[15]. Bu esasın kökeni

vatandaşlık hukukunun temelini oluşturan ayrımın, tarihsel bir sürekliliğin değil, modern ulus-devlet inşasının ve dönemin siyasal tercihlerinin ürünü olduğu savunulmaktadır: Nathan Perl Rosenthal and Sam Erman, 'Inventing Birthright: The Nineteenth-Century Fabrication of Jus Soli and Jus Sanguinis' (2024) 42 Law and History Review 421, 421–423. Osmanlı Devleti döneminde soy bağı esası hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Cenk Reyhan, 'Kan Bağı/Jus Sanguinis ve Toprak Bağı/Jus Soli: İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Vatandaşlığın Kurucu Ilkeleri' (2024) 57 Amme İdare Dergisi 25, 28 vd.

13 GLOBALCIT 2024 verilerine göre, yurt içinde doğan çocukların soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanması 103 ülkede koşulsuz, 44 ülkede belirli koşullara bağlı olarak düzenlenirken 30 ülkede ise hiç düzenlenmemiştir. Koşullar arasında en yaygın olanı, ebeveynlerin evli olması veya ebeveynin cinsiyetine dayalı kısıtlamalar olup 16 ülkede baba vatandaş olsa bile evlilik dışı doğan çocuklar kendiliğinden vatandaşlık kazanamamakta 15 ülkede ise annenin vatandaşlığı tek başına kazanılamamaktadır. Yurt dışında doğan çocukların soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanmasında ise, 177 ülkenin tamamında bir düzenleme bulunmakla birlikte, yalnızca 69'unda koşulsuz aktarım yapılmaktadır. Geriye kalan ülkelerde en yaygın sınırlama, çocuğun ebeveyni de yurt dışında doğmuşsa çocuğa soy bağıyla vatandaşlığın aktarılmaması (%20) olup bunu çift vatandaşlık sınırlaması (%11), cinsiyet temelli sınırlamalar (%10), evlilik koşulu (%3) ve etnik/ırksal/dinsel sınırlamalar (%2) izlemektedir. Raporun (*Global Governance Programme*, *The Global State of Citizenship*) İngilizce metnine erişim için bakınız: <https://globalgovernanceprogramme.eui.eu/global-state-of-citizenship-report/> Erişim Tarihi 16 Mart 2026. Bölgesel düzeyde bakıldığında, Avrupa, Asya, Afrika ve Okyanusya'da hem ülke içinde hem ülke dışında soy bağı esasına ilişkin hükümler hemen her ülkede bulunmakta olup kısıtlamalar görece azdır. Buna karşılık Amerika kıtasında, ülke dışında doğanlara soy bağı esasına göre vatandaşlık aktarımı daha sınırlı olup genellikle en az bir koşula bağlıdır. Analiz hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Iseult Honohan and Nathalie Rougier, 'Global Birthright Citizenship Laws: How Inclusive?' (2018) 65 Netherlands International Law Review 337, 348–349.

14 '*Diaspora'* sözcüğü farklı anlamlarda kullanılmakla birlikte çalışmada ülke ile siyasi ve hukuki ilişkilerini koruyan ancak yurt dışında ikamet eden kişiler için kullanılmaktadır.

15 Bölgesel karşılaştırmalar, doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanılmasında belirgin farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Amerika kıtasında, ülkelerin %83'ünde ikinci kuşakta doğanlar koşulsuz olarak vatandaşlık kazanmakta yalnızca %14'ünde belirli koşullar aranmaktadır. Üçüncü kuşak için özel bir düzenleme bulunmamakta ancak bazı ülkelerde vatansız doğan çocuklar (%23) ve terk edilmiş çocuklar (%46) için koruyucu hükümler yer almaktadır. Avrupa'da, ikinci kuşakta koşulsuz vatandaşlık hakkı yalnızca çok az sayıda ülkede tanınmakta büyük çoğunlukta ciddi koşullar öngörülmektedir. Buna karşılık terk edilmiş çocuklar (%91) ve vatansız çocuklar (%67) açısından kapsam geniştir. Asya'da, ikinci ve üçüncü kuşaklara yönelik doğum yeri esası hükümleri son derece sınırlı (%7-8), ancak terk edilmiş çocuklar (%70) ve vatansız çocuklar için (%32) koruyucu düzenlemeler bulunmaktadır. Afrika'da, ikinci kuşak (%11) ve üçüncü kuşak (%18) için hüküm bulunurken terk edilmiş çocuklar için (%55), vatansızlar için (%25) kapsayıcı düzenleme mevcuttur. Okyanusya'da, ikinci kuşakta doğum yeri esası oranı %50 iken üçüncü kuşak için hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık terk edilmiş çocuklar için %75, vatansızlar için %88 oranında düzenleme vardır. Küresel ölçekte ise, ikinci kuşakta doğum yeri esası yalnızca yaklaşık dörtte bir ülkede, üçüncü kuşakta ise onda bir ülkede tanınmakta; buna karşılık terk edilmiş çocuklar ve vatansızlar bakımından oranlar sırasıyla %64 ve %36 düzeyindedir. Bu durum, Amerika kıtasının

common law hukuk sistemine dayanmaktadır[16]. Bu esas özellikle göç alan ülkelerde yaygınlaşmış olup yabancıların toplumsal uyumu konusunda bir araç olarak uygulanmaktadır[17]. Bu bağlamda doğum yeri esası hem göçmenlerin ev sahibi toplumlara uyumunu kolaylaştırmak hem de vatansızlığın önlenmesi bakımından işlevseldir[18]. Doktrinde bir görüş, vatandaşlığın kazanılmasında ebeveynin vatandaşlığının araştırılması gerekliliği bulunmadığı için doğum yeri yoluyla vatandaşlık kazanma usulünde keyfiliğin ve bürokratik belirsizliklerin az olduğunu savunmaktadır[19]. Ancak bu esas, mutlak şekilde uygulandığında ülkeyle doğrudan veya dolaylı yoldan hiçbir bağı bulunmayan kişilere vatandaşlık verilmesi riskini taşımaktadır.

Doktrinde doğum yeri esası ve soy bağı esası dışında üçüncü bir esas -*ius nexi*[20]- tartışılmaktadır. Buna göre, *ius nexi* esasından hareketle, rastlantısal öl-

neredeyse koşulsuz doğum yeri esası uygulamasıyla öne çıktığını, Avrupa ve Asya'nın ise bu açıdan daha dar kapsamlı düzenlemeler yapan bölgeler olduğunu göstermektedir. Konuya ilişkin 2018 yılı analizi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Honohan and Rougier (n 13) 348.

16 Doğum yeri esası, tarihsel olarak monarkların kendi topraklarında doğan herkesi tebaası sayma anlayışına, dayanmaktadır. 18. yüzyılda devletlerin çoğu vatandaşlığı belirlerken doğum yeri esasını temel almış olup Birleşik Krallık bu kuralı uzun süre koruyan örneklerden biri olmuştur. İmparatorluk döneminde kapsamlı doğum yeri vatandaşlığı, denizaşırı topraklarda sadakati güçlendirme, asker ve mali kaynak sağlama ve koloniler üzerinde egemenliği pekiştirme amacıyla işlevsel görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde doğum yeri vatandaşlığı, özellikle Soğuk Savaş döneminde ideolojik rekabet bağlamında göç ve vatandaşlık rejiminin liberalize edilmesiyle önem kazanmış; 1965'te ırka dayalı göç sınırlamalarının kaldırılması da bu gelişimi desteklemiştir. Britanya İmparatorluğu sömürgeleri ise bağımsızlık sonrasında Birleşik Krallık'ın vatandaşlık politikasındaki değişime paralel olarak doğum yeri esasını sınırlamaya yönelmiştir. Avustralya'da vatandaşlık ancak ebeveynin vatandaşlığı veya sürekli ikamet statüsüne bağlanmış, Gambiya ve Tanzanya gibi bazı devletlerde ise Anayasa'da korunmakla birlikte uygulamada vatandaşlığın yalnızca ebeveyn statüsüne göre tanındığı, dolayısıyla doğum yeri esasının fiilen ortadan kalktığı bir rejim ortaya çıkmıştır: Titshaw (n 12) 20–26.

17 Shachar (n 12) 114.

18 William Thomas Worster, 'The Obligation to Grant Nationality to Stateless Children Under Customary International Law' (2019) 27 Michigan State International Law Review 441, 442. Doğum yeri esası üç farklı biçimde uygulanmaktadır. İlkinde, doğum yeri vatandaşlığın temel yöntemidir; kişi, başka hiçbir koşul aranmaksızın sırf ülkede doğduğu için vatandaşlık kazanmaktadır: Kazım Sedat Sirmen, 'Toprak Esası (Ius Soli) Prensibi, Uygulanması ve AİHM'nin Yaklaşımı' in Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik and Elçin Aktan (eds), *Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku* (Yetkin Yayıncılık 2022) 468. İkincisinde, vatansızlığı önleme işlevi öne çıkar; ülkede doğan fakat anababası üzerinden herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayanlar ile bulunmuş çocuklara doğumla vatandaşlık tanınmaktadır: ibid. Üçüncüsü, görece yeni ve koşullu modeldir; ülkede doğan ikinci/üçüncü kuşak göçmen çocukların vatandaşlığı, doğum koşuluna ek olarak ebeveynin statüsüne (örneğin yerleşiklik/ikamet süresi) ilişkin bir koşul aranmaktadır: Hande Ünsal, 'Doğum Anında Vatandaşlığın Kazanılmasında Ius Soli Esası' (2023) 43 Public and Private International Law Bulletin 517, 525.

19 Mark Tushnet (n 5) 317.

20 Bir çalışmada bu esas "sosyal bağlılık alakası" olarak ifade edilmektedir: Fatma Elif Çelik, 'Göç ve Vatandaşlık İlişkisinde Ulus-Ötesi Bir Formülasyon Olarak Jus Nexi Esası ve İşlevselliği' (2023) 14 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 363, 384. *İus nexi* hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: ibid 377

çütlerden ziyade kişinin ilgili ülkeyle gerçek ve güncel bağının varlığını esas alan işlevsel ve pragmatik ölçütlerin kullanılması gerektiği savunulmaktadır[21]. Bununla birlikte *ius nexi*, iki temel esasa ikame edilmek yerine bunların yanında işleyebilecek tamamlayıcı bir esas olarak geliştirilmiştir[22]. Bu esas uyarınca, soy bağı veya doğum yeri esaslarına öncelik tanınmasından ziyade kişinin bir ülkeyle kurduğu fiilî ve süregelen bağ esas alınmaktadır[23]. Bu yaklaşımın temelinde, vatandaşlığın yalnızca doğum anına bağlı rastlantısal ölçütler üzerinden nesiller boyunca otomatik biçimde aktarılmasının, ülkeyle herhangi bir fiilî bağ kurmayan kişiler bakımından ayrıcalıklı bir statü yaratabileceği düşüncesi bulunmaktadır. Bu nedenle *ius nexi* yaklaşımında, vatandaşlığın kazanılması ve sürdürülmesinde kişinin ilgili toplumla kurduğu gerçek ve süregelen ilişkinin dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır[24].

---

vd. Doktrinde, *ius nexi* yaklaşımının *Nottebohm* kararında ortaya konulan gerçek bağ düşüncesinden esinlenmekle birlikte, bu düşünceyi vatandaşlığın kazanılması bakımından daha somut ve normatif bir ölçüte dönüştürme amacı taşıdığı belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: ibid. 385.

21 Sarah Song, 'Rethinking Citizenship through Alienage and Birthright Privilege: Bosniak and Shachar's Critiques of Liberal Citizenship' (2011) 9 Issues Legal Scholarship 1, 15. Doktrinde bir görüş, küreselleşmenin etkisiyle vatandaşlığın giderek ulus-devlet temelinden uzaklaştığını ve özellikle Avrupa Birliği (AB) bağlamında "post-ulusal" bir nitelik kazandığını savunmaktadır. Bu görüşe göre, modern dönemde ortaya çıkan "zayıf vatandaşlık (*light citizenship*)" anlayışı, kişilere klasik vatandaşlığa oranla daha esnek, daha az yükümlülük içeren ve daha çok serbest dolaşım odaklı bir statü sunmaktadır. Bununla birlikte, vatandaşlığın hukuki çerçevesi hafiflese dahi, bu tür göç ve statü değişimlerinin toplumsal ve siyasal etkilerinin azalmadığı da vurgulanmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Christian Joppke, 'The Inevitable Lightening of Citizenship' (2010) 51 European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie 9, 19. AB ülkeleri kapsamında yapılan bir çalışmada, Avrupa'da vatandaşlığı doğumla edinen ancak vatandaşlık edindikleri ülkeye karşı gerçek bir bağ taşımayan yeni bir sınıfın ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu kişilerin anavatanlarına değil, doğrudan tüm AB ülkelerine erişim sağlama niyetinde olduğu, kendilerini hiçbir şekilde Alman, Polonyalı veya Macar olarak görmedikleri ve Avrupa pasaportunu yalnızca pratik bir araç olarak değerlendirdikleri vurgulanmaktadır. Birçok başvurucunun, vatandaşlık aldıkları ülkeye (örneğin Polonya/Varşova) yerleşme amacının bulunmadığı; Lehçeyi bilmedikleri ve asıl beklentilerinin yalnızca AB vatandaşlığını kazanmak olduğu ifade edilmektedir. Benzer biçimde, Estonya örneğinde, bu kişilerin Estonyalı olmayı "tuhaf" buldukları; *Tallinn*'i hiç görmedikleri ve Baltık ülkelerinin tarihine veya geleneklerine ilişkin bilgilerinin oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde, kimi ailelerin hiçbir üyesinin İrlanda'ya dönme, orada yaşama veya mülk edinme yönünde herhangi bir niyet taşımadığı da belirtilmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Moritz (n 12) 232–233, 260–261.

22 Ayelet Shachar, 'Earned Citizenship: Property Lessons for Immigration Reform' (2010) 22 Yale Journal of Law & the Humanities 1, 6. Shachar'ın önerisi sonrasında, yapılan çalışmalarda kavramın kapsamı ve sınırları değerlendirilmiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: N Benjamin Novogradsky, 'The Use and Abuse of Jus Nexi' (2012) 7 Les Ateliers de L'éthique / The Ethics Forum 50, 50–62; David Owen, 'On the Right to Have Nationality Rights: Statelessness, Citizenship and Human Rights' (2018) 65 Netherlands International Law Review 299, 310–314.

23 Shachar (n 22) 6.

24 Doktrinde *ius nexi* yaklaşımının, kişinin ilgili toplumla kurduğu gerçek sosyal bağın esas alınmasını amaçladığı; bu kapsamda uzun süreli yerleşik yabancıların vatandaşlığa dâhil edilmesi ve ülkeyle bağını fiilen kaybetmiş alt kuşakların otomatik vatandaşlık aktarımının sınırlandırılması düşüncesine dayandığı belirtilmektedir: Weil (n 1) 623.

2. Gerçek Bağ (*Genuine Link*) İlkesi, İlkenin Tespiti ve Korunması

Gerçek bağ ilkesi[25] uyarınca, kişiyle bir ülke arasında fiilî ve süregelen bir ilişkinin bulunması vatandaşlık statüsünün meşruiyeti bakımından ölçüt olarak kabul edilmektedir. Bu bağ; kişinin ikameti[26], aile ve toplumsal ilişkileri, ekonomik faaliyetleri, dil ve kültürel aidiyeti gibi unsurlar üzerinden somutlaşmaktadır.

Doğum yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında gerçek bağ ilkesi değerlendirilirken vatandaşlığın, bir kişiye yalnızca hukuki statü tanımak olmadığı, bir kişinin belirli bir siyasi topluluğun üyesi olarak ele alınması anlamına geldiği gözden kaçırılmamalıdır. Vatandaşlık; haklar, ödevler ve aidiyet üçgeni içinde şekillenen çok boyutlu bir kimliktir[27]. Vatandaşlığın anlamlı bir aidiyet ilişkisine

---

[25] Doktrinde gerçek bağ ilkesi, tabiiyetin gerçekliği ilkesi ve etkili/etkin vatandaşlık ilkesi şeklinde farklı terminolojik kullanımlar bulunmakta olup çalışmada vatandaşlık "bağının" gerçekliğini ifade etmek için "gerçek bağ ilkesi" tercih edilmiştir. Bakınız: Berk Demirkol, 'Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde "Etkin Vatandaşlık" Sorunsalı' (2015) 2 Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 159, 159 vd.; İlhan Yılmaz, 'Gerçek Kişilerin Vatandaşlığında "Gerçek Bağlantı" İlkesi: Nottebohm Romantizminin Sonu' (2021) 1 Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 965, 965 vd.; Didem Kayalı, 'Etkili Vatandaşlık İlkesi ile Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Programları Üzerine Bazı Düşünceler' (2023) 43 Public and Private International Law Bulletin 105, 105 vd.

[26] İkamet hakkı, bir kişinin bir ülkede yasal olarak ikamet etmesini ifade etmekte olup bu hak ilgili devletin hukuk kuralları uyarınca farklı türlerde ve farklı sürelere tabi olarak düzenlenebilmektedir. Bir ülkede süreye tabi olmaksızın ikamet hakkını tanımlamak için *süresiz ikamet*, *sürekli ikamet*, *uzun dönem ikamet*, *kalıcı ikamet*, *daimî ikamet* terimleri kullanılmakta olup hepsi benzer anlamı taşımaktadır. Bakınız: Şule Arslan, 'Yabancıların ve Aile Üyelerinin Türkiye'de İkamet Hakkının Korunması: Avrupa Birliği Düzenlemeleri Işığında Bir Değerlendirme' (2025) 45 Public and Private International Law Bulletin 331, 346. Çalışmada "*sürekli ikamet*" ifadesi bir ülkede süreye tabi olmayan ikamet hakkını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

[27] Uluslararası Adalet Divanı 1955 tarihli *Nottebohm* kararında vatandaşlığın gerçek bağ ilkesine dayanması gerektiği yönünde tespitlerde bulunmuştur. Kararda, vatandaşlığın salt bir kayıt değil, kişiyle devlet arasındaki fiilî ilişkiye dayanması gerektiği vurgulanmaktadır. Gerçek bağın tespiti her somut olayda, olgulara göre yapılır; başlıca göstergeler, ikamet yeri, hayat ve menfaatlerin ağırlık merkezi (iş, eğitim, malvarlığı gibi), aile ilişkileri, kamu hayatına katılım ve ülkeye yönelik sürekli aidiyettir. Ancak bu yaklaşım, iç hukukta kazanılan vatandaşlığın geçerliliğinin tartışılmasından ziyade, diplomatik koruma bağlamında uluslararası alanda ileri sürülen vatandaşlığın etkinliğinin (uluslararası plânda ileri sürülebilirliğinin) değerlendirilmesine yöneliktir: J Mervyn Jones, 'The Nottebohm Case' (1956) 5 International and Comparative Law Quarterly 230, 240–241; Audrey Macklin, 'Is It Time to Retire Nottebohm?' (2017) 111 AJIL Unbound 492, 493; Karar doktrinde Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: William Thomas Worster, 'Reining in the Nottebohm Case' (2023) 41 Boston University International Law Journal 301, 301 vd.; Josef L Kunz, 'The Nottebohm Judgment (Second Phase)' (1960) 54 American Journal of International Law 536, 536. Nottebohm (*Liech. v. Guat.),* Judgment, 1955 I.C.J. Rep. 4 (Apr. 6). Kararın İngilizce metni için bakınız: <https://www.icj-cij.org/case/18> Erişim Tarihi 16 Mart 2026. Nottebohm kararında yer alan gerçek bağ ilkesinin, küreselleşme ve artan uluslararası hareketlilik karşısında günümüzde işlevini büyük ölçüde yitirdiği; vatandaşlığın sosyopolitik bağlardan ziyade normatif ve pozitif bir hukuki statü olarak ele alındığı belirtilmektedir. Bu çerçevede, gerçek bağın vatandaşlığın tanınmasında zorunlu bir ölçüt olarak kabul edilmesinin, milyonlarca kişinin uluslararası hukuk bakımından korumasız kalmasına yol açabileceği ifade edilmektedir: Yılmaz (n 25) 1002 vd. Nottebohm kararının Türk hukuku bakımından ele alınması hakkında bakınız: Demirkol (n 25) 159 vd.

dayanması, kişinin ülke ile arasında gerçek bağ bulunmasına, bir başka deyişle kişinin ülkeyle kurduğu fiilî, kültürel ve duygusal bağ ile doğrudan ilişkilidir. Bir ülkede hiç yaşamamış, dilini konuşmayan, toplumsal yapısına uyum sağlamamış kişilerin doğum yoluyla vatandaşlık kazanması, vatandaşlık kavramının toplumsal ve hukukî içeriğinin aşınmasına neden olabilmektedir. Bu bakımdan vatandaşlığın kazanılmasında toplumsal uyum, ortak değerleri paylaşma ve devletle gerçek bir bağın varlığı gibi ölçütlerin göz önüne alınması ve vatandaşlığın hem bir hak hem de bir aidiyet biçimi olarak değerlendirildiği söylenebilir.

Soy bağı esasına ilişkin düzenlemelerde, devletler, vatandaşlığın herhangi bir koşul veya sınırlama olmaksızın kuşaklar boyunca kazanılması; vatandaşlık kazanılmasının belirli bir kuşak ile sınırlandırılması veya koşullara tabi tutulması gibi farklı yaklaşımlar benimsenmektedir.

Alt kuşakların vatandaşlık kazanmasına ilişkin yapılan eleştiriler genellikle siyasi hakların ülkeyle gerçek bağı olmayan kişiler tarafından kullanılması noktasında toplanmaktadır[28]. Zira uzun yıllar başka bir ülkede yaşayan ve ülkeyle fiilî bağı zayıflamış kişilerin oy hakkını kullanabilmesi demokratik temsil açısından eleştirilmektedir[29]. Yurt dışında yaşayan kişiler, malvarlığı edinme, ticari ilişkiler, yatırım, geri dönüş niyeti veya askerlik ve vergi yükümlülükleri gibi gerekçelerle ülke politikalarından bir ölçüde etkilenmekle birlikte ülkede yerleşik nüfus gibi politik kararların tamamına doğrudan ve sürekli tabi olmayıp eğitim, istihdam ve günlük yaşamı şekillendiren politikalara katılmamaktadır. Bu nedenle yurt dışında yaşayan birinci ve kısmen ikinci kuşağın vatandaşlığını koruması makul görülmekle birlikte sonraki kuşakların kendiliğinden vatandaşlık kazanmasının

---

28 Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının oy hakkı konusu doktrinde tartışılmakta olup bu konuda lehe ve aleyhe görüşler bulunmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Fatma Koçak and Veysel Dinsel, 'Türk Diasporasının Seçme ve Seçilme Hakkı: Yurtdışı Seçim Çevresi İçin Bir Öneri' (2023) 47 Yasama Dergisi 47, 47–75; Ömer Emrullah Egeliği, 'Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Oy Hakkı ve Temsili' (2024) 6 Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 386, 386–444.

29 Rainer Bauböck, 'Citizenship and Migration- Concepts and Controversies' *Legal Status, Rights and Political Participation* (Amsterdam University Press 2006) 15 vd. Bu durum ülkede yaşayanların iradesini zayıflatacağı için soy bağıyla vatandaşlık kazanımının kuşaklar boyunca sınırsız şekilde devam etmesi eleştirilmekte belli bir kuşaktan sonra bu hakkın sınırlandırılması savunulmaktadır. Öte yandan, bazı devletler yabancı ülkelerde yaşayan vatandaşlarıyla bağlarının korunmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşımın gerekçeleri arasında, geçmişte siyasi sebeplerle haksız şekilde vatandaşlığını kaybeden kişilerin ve onların çocuklarının durumunu telafi etme imkânı sunmak ya da ulusal aidiyeti güçlendirmek amacıyla eski vatandaşlara ve soyundan gelenlere vatandaşlık vermek yer almaktadır: Costica Dumbrava, 'External Citizenship in EU Countries' (2013) 37 Ethnic and Racial Studies 2340, 2340 vd. Benzer bir görüş, vatandaşlığın kuşaklar arası aktarılmasının, demokratik topluluğun devamlılığını ve istikrarlı bir vatandaş kitlesinin varlığını desteklediğini savunmaktadır. Ancak bu yaklaşım, ülkeden göçenlerin ülkede yaşamamış ve toplumsal bağ kurmamış alt kuşaklarına vatandaşlık tanımanın, "*demokratik sürekliliği güçlendireceği yönündeki*" gerekçesinin makul olmadığını savunmaktadır: Bauböck (n 25) 487; Dumbrava (n 25) 2353–2354; Martin Weinmann, 'Cutting the Ties? Generational Limitations in Canada's and Germany's Citizenship Laws' (2017) 11 Review of European and Russian Affairs 1, 4.

toplumsal bağı zayıflattığı ileri sürülmektedir[30]. Konu hakkında bir görüş, demokratik temsil ilkesinin ülke ile bağını kaybetmiş geniş bir kitlenin karar süreçlerine dâhil olması ve bu durumun temsilî demokrasinin temelini oluşturan "*karara tabi olanların karar süreçlerine katılması*" esasını zayıflayabileceğini savunmaktadır[31]. Bu bağlamda doktrinde, gerçek bağ ilkesini koruyacak şekilde soy bağı esasına dayalı kendiliğinden vatandaşlık kazanılmasının belirli kuşaklar bakımından sınırlandırılması gerektiği görüşü öne çıkmakta[32] ancak alt kuşaklar bakımından gerçek bağın bulunması hâlinde vatandaşlığın korunabileceği görüşü ileri sürülmektedir[33].

Vatandaşlığın kazanılmasında gerçek bağın varlığının aranmasına ilişkin yaklaşımlardan sonra gerçek bağın varlığının nasıl tespit edileceği hususu önem arz etmektedir. Bu noktada yurt dışında doğan ikinci ve sonraki kuşakların vatandaşlığı koruyabilmesi için ilgili kişinin veya ebeveynlerinin ülkeyle ilişkisini ortaya koyabilecek ölçütlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, vatandaşlık ve dil testleri gibi uygulamalar yoluyla, kişinin devletle asgari seviyede bir aidiyet ilişkisinin varlığı denetlenebilir.

Vatandaşlığın kuşaklar arası aktarımının sınırlandırılmasını kabul eden görüşler bu konuda farklı koşullar ileri sürmektedir. Birinci görüş, doğum yeri ve soy bağı esaslarının birbirini dışlayan değil, birbirini tamamlayan esaslar olarak görmekte fakat vatandaşlığın kuşaklar boyunca süresiz aktarımına eleştirel yaklaşmaktadır[34]. Bu görüş, ülkeyle makul ölçüde bir bağın varsayılabildiği durumlarda -örneğin ebeveynlerin ülkeyle sosyal veya siyasi bağının bulunması gibi- doğum yoluyla vatandaşlık tanınmasını; buna karşılık, kendisi veya ebeveyninin ülkeyle fiilî ve süregelen ilişkisi bulunmayan alt kuşakların kendiliğinden doğumla vatandaşlık kazanmamasını savunmaktadır. İkinci görüş, yurt dışında doğan ikinci kuşak ve genel olarak ülkeyle fiilî bağları kopan ebeveynlerin çocuklarının vatandaşlık kazanmaması gerektiğini savunmaktadır[35]. Bu görüşü ilk görüşten ayıran nokta,

---

30 Peter J Spiro, 'Political Rights and Dual Nationality' in David A Martin and Hailbronner Kay (eds), *Rights and Duties of Dual Nationals: Evolution and Prospects* (Brill Academic Publishers 2003) 135 vd.; Ruth Rubio Marín, 'Transnational Politics and the Democratic Nation-State: Normative Challenges of Expatriate Voting and Nationality Retention of Emigrants' (2006) 81 New York University Law Review 117, 129; Iseult Honohan, 'Should Irish Emigrants Have Votes? External Voting in Ireland' (2011) 26 Irish Political Studies 545, 548.

31 Bauböck (n 25) 482–485; Weinmann (n 25) 3–5.

32 Bauböck (n 25) 482–485; Weinmann (n 25) 3–5.

33 Ayelet Shachar, 'Children of a Lesser State: Sustaining Global Inequality Through Citizenship Laws' (Council of Europei Third Conference on Nationality 2004).\\uc0\\u8216{}Children of a Lesser State: Sustaining Global Inequality Through Citizenship Laws\\uc0\\u8217{} (Council of Europei Third Conference on Nationality 2004

34 Joseph H Carens, 'In Defense of Birthright Citizenship' in Sarah Fine and Lea Ypi (eds), *Migration in Political Theory: The Ethics of Movement and Membership* (Oxford University Press 2016) 215–222.

35 Shachar (n 12) 116; Maarten P Vink and Gerard René de Groot, 'Birthright Citizenship: Trends and

ebeveynin vatandaşlığının esas alınması yerine, doğrudan fiilî bağı gösteren seyahat, ikamet, finansal bağlar (örneğin para transferleri), konuşulan dil ve kültürel etkileşim gibi unsurların esas alınması gerektiğini savunmasıdır[36]. Görüldüğü üzere, günümüzde bir ülkede doğmak ve ebeveynin vatandaşlığı gibi kendiliğinden vatandaşlık kazanımı sağlayan temel esaslar dışında doğumla vatandaşlık kazanılmasında ebeveynin doğum yeri, ikamet yeri/süresi gibi ek koşullar içeren usuller doktrinde tartışılmakta ve savunulmaktadır[37].

II. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DOĞUM YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI

A. Genel Olarak

Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte uluslararası göç hareketleri, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren belirgin biçimde artmış; ABD, Birleşik Krallık, Kanada ve Avrupa ülkeleri giderek daha fazla göç alan devletler hâline gelmiştir[38]. Bu dönüşüm, göçmenlerin topluma uyumu ve statülerinin belirlenmesi bakımından yabancılar hukukunu ve vatandaşlık hukukunu doğrudan etkilemekte, özellikle doğumla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin kurallarda yeni tartışmaları gündeme getirmektedir.

Göç alan ülkelerde vatandaşlık hukuku kuralları ülkeye uyumu destekleyici bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak bu kurallar doğumla vatandaşlık kazanılması hâllerinde gerçek bağ ilkesinin gözetilmesi amacıyla yeniden yapılandırılmaktadır. Yukarıda değinildiği üzere[39] doktrinde gerçek bağ ilkesinin korunması için doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasının sınırlandırılmasına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bu çerçevede, bazı devletler doğum yeri esasını koşula tabi tutarak göçmenlerin uyumunu gözetmektedir. Bazı devletler ise, soy bağı esasına göre vatandaşlık aktarımını belirli bir kuşakla sınırlamakta veya -kayıt yaptırma, ikamet süresi gibi- bazı koşullara tabi tutmaktadır.

Regulations in Europe' (EUDO Citizenship Observatory, Robert Schuman Centre for Advanced Studies (European University Institute) 2010) RSCAS/EUDO-CIT-Comp. 2010/8 9.

36 Shachar (n 12) 173.

37 Doktrinde bir görüş, doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin sistemleri, *Primary Inherited Citizenship System*, *Dual Birthright Citizenship System* ve *Hybrid Birthright Citizenship System* olmak üzere üçe ayırmaktadır: Titshaw (n 12) 17.

38 Avrupa'ya 20. yüzyılın sonlarında yaşanan işçi göçü hareketlerinin yanı sıra 2015 yılında yaşanan "göç/mülteci krizi" bu sürece doğrudan verilebilecek örneklerdendir. AB İstatistik Kurumu tarafından 2015 yılında AB üyesi devletlerde ilk kez sığınma başvurusu yapanların sayısının 1.255.600'e ulaştığı; aynı yıl deniz yoluyla Avrupa'ya varışların 1 milyon eşiğini aştığı ve bunların büyük bölümünün Türkiye-Yunanistan (Ege) hattında yoğunlaştığı belirtilmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6?t=1457087311000> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

39 Bakınız: Başlık I. B. 2.

Çalışmanın bu bölümünde, bazı *common law* ülkeleri ile kıta Avrupası ülkelerinde doğumla vatandaşlık kazanımına ilişkin kurallar ele alınacaktır. *Common law* ülkeleri göç alan ülke olmaları bakımından, kıta Avrupası ülkeleri ise Türk vatandaşlık hukukuna benzer esası düzenlemeleri bakımından karşılaştırmalı analiz için önemli örnek teşkil etmesi nedeniyle tercih edilmiştir.

B. Bazı *Common Law* Ülkeleri

1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerikan vatandaşlık hukuku, vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin olarak ayrıntılı yasal düzenlemeler içermektedir. Vatandaşlık, ABD Anayasası'nın[40] 14. maddesinde düzenlenmekte olup anayasal güvence altındadır[41]. Buna göre, "*Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan veya vatandaşlığa kabul edilen ve ülkenin yargı yetkisine tabi olan herkes, Amerika Birleşik Devletleri'nin ve ikamet ettiği eyaletin vatandaşıdır*"[42].

Amerikan hukukunda vatandaşlık hukukuna ilişkin temel yasal düzenleme, Göçmenlik ve Vatandaşlık Kanunu (*Immigration and Nationality Act-INA*)[43]'dur. Doğum yoluyla vatandaşlık kazanımına ilişkin temel düzenleme, *8 U.S.C.* § 1401 *(INA* § 301)'de yer almaktadır. Buna göre, "*...Amerika Birleşik Devletleri topraklarında doğanlar (ana karadaki eyaletler, Washington D.C. ve ABD'ye bağlı topraklar dâhil), ebeveynlerinden biri veya her ikisi ABD vatandaşı olan ve belirli ikamet şartlarını karşılayanlar, Porto Riko, Guam ve ABD Virgin Adaları gibi ABD'ye bağlı belirli bölgelerde doğanlar, yabancı ülkelerde ABD vatandaşı ebeveyn(ler)den doğan ve ebeveynin ABD'de belirli süre ikamet etmiş olması koşulunu sağlayanlar ile ebeveynleri ABD vatandaşı olup diplomatik dokunulmazlığa sahip olmayan ve ABD topraklarında doğan çocuklar, doğumlarından itibaren ABD vatandaşı kabul edilmektedir*."

Amerikan hukukunda doğum yeri esası ve koşullara tabi olmak üzere soy bağı esası kabul edilmekte, doğum yoluyla vatandaşlık kazanma hâlleri katego-

---

40 United States Constitution. Amend XIV, § 1. (1868). Anayasanın İngilizce metni için bakınız: <https://constitution.congress.gov/browse/essay/amdt14-S1-1-2/ALDE_00000812/> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

41 Frederick A Cleveland, *American Citizenship as Distinguished from Alien Status* (The Ronald Press 1927) 15.

42 ABD'de eyaletlerin yönetimi birbirinden bağımsız olmakla birlikte hepsinin tabi olduğu bir hükümet bulunduğu için kişiler aynı anda hem Amerikan vatandaşı hem de bir eyaletin vatandaşı olabilir. Ancak bu iki vatandaşlığın hakları birbirinden farklılık göstermektedir: ibid 24. Anayasanın hükmü ulusal vatandaşlığın eyalet vatandaşlığına üstünlüğünü de vurgulayıcı niteliktedir: Ralph A Newman, 'Forgotten Right of United States Citizenship' (1944) 39 Illinois Law Review 367, 384.

43 Amerika Birleşik Devletleri Göçmenlik ve Vatandaşlık Kanunu (*Immigration and Nationality Act* – INA), P.L. 82–414, 66 Stat. 163 (1952). Kanun'un İngilizce metni için bakınız: <https://www.uscis.gov/laws-and-policy/legislation/immigration-and-nationality-act> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

rik şekilde düzenlenmektedir[44]. Doğum yeri esası uyarınca, ülke topraklarında doğan herkese vatandaşlık hakkı tanınmaktadır[45]. Bu düzenleme, ebeveynlerinin vatandaşlık statüsüne bakılmaksızın, ülke topraklarında doğumla vatandaşlık kazanımını kesin ve koşulsuz şekilde sağlamaktadır[46]. Bu kapsamda, yabancı kişiler, çocuklarının ABD vatandaşı olmasını sağlamak amacıyla doğum yapmak için ülkeye gelmektedir. Doğum turizmine neden olan bu uygulama "*anchor babies/ passport babies*" olarak ifade edilmekte ve doktrinde eleştirilmektedir[47]. Doğum yeri esasına dayanarak kendiliğinden vatandaşlık kazanan kişileri "*tesadüfî Amerikalılar* (*accidental Americans*)" olarak adlandıran görüş, bu kişilerin ülkeyle fiilî bağları bulunmamasına rağmen vatandaşlıktan çıkmalarının hukuken zor olduğuna ve bu kişiler bakımından vergi hukukunda hak–yükümlülük dengesi açısından ortaya çıkan sorunlara dikkat çekmektedir[48].

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren Amerikan Kongresinde vatandaşlık kazanmak için yapılan bu uygulamaya karşı değişiklik teklifleri gündeme gelmiştir. Örneğin 2003 yılında Temsilciler Meclisine sunulan Kanun teklifinde, ABD'de doğmakla birlikte çocuğun ebeveynlerinden en az biri ABD vatandaşı değilse veya sürekli ikamet statüsü bulunmuyorsa bu çocuklara vatandaşlık verilmemesi yer almaktadır[49]. Kanun teklifinin hukuki gerekçesi, Anayasa'da yer alan

---

44 Meher K Master, 'United States Citizenship' (1971) 5 International Lawyer 324, 325.

45 Doğum yeri esasına dayalı vatandaşlık kazanılmasına ilişkin Anayasa hükmünün kapsamı 1898 tarihli *United States v. Wong Kim Ark, 169 U.S. 649 (1898)* davasında ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Davaya konu olayda, Çin vatandaşı ebeveynlerden San Francisco'da doğan *Wong Kim Ark*'ın, Çin'e yaptığı seyahat sonrasında geri dönüşünde Amerikan vatandaşı olarak ülkeye girişine izin verilmemiştir. Yapılan bu uygulama, 1882 tarihli *Chinese Exclusion Act* ve devamındaki sınırlayıcı düzenlemeler uyarınca, Çinli göçmenlerin çocuklarının da vatandaşlık hakkından yararlanamayacağı gerekçesine dayandırılmıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Louis Henkin, 'The Constitution and United States Sovereignty: A Century of "Chinese Exclusion" and Its Progeny' (1987) 100 Harvard Law Review 853, 853–886. ABD Yüksek Mahkemesi, Anayasanın 14. maddesi uyarınca, ABD topraklarında doğan, ABD'nin yargı yetkisine tabi olan ve diplomatik bağışıklık kapsamına girmeyen yabancı ebeveynlerin çocuklarının, ebeveynlerinin vatandaşlığına bakılmaksızın doğumla Amerikan vatandaşı olduğuna karar vermiştir: Brook Thomas, 'China Men, United States v. Wong Kim Ark, and the Question of Citizenship' (1998) 50 American Quarterly 689, 689–717. Bu kararla birlikte doğum yerine esasına göre, vatandaşlık kazanılmasının Anayasa ile teminat altına alındığının altı çizilmiş ve doğum yeri esasının kapsamı açıklığa kavuşmuştur. Mahkeme kararının İngilizce metni için bakınız: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/169/649/> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

46 Linda K Kerber, 'The Meaning of Citizenship' (1997) 84 The Journal of American History 883, 834.

47 Betty de Hart, 'Children's Citizenship, Motherhood and the Nation State' *Gender, Migration and the Public Sphere 1850-2005* (Routledge 2010) 99. Doğumla vatandaşlık kazanmak için en çok tercih edilen ülkenin ABD olduğu ve bu hukuki imkânı kullanan kişilerin çoğunluğunun Uzak Doğu ve Latin Amerika ülkelerinden geldiği belirtilmektedir. Konu hakkında bakınız: Andrew Grossman, 'Birthright Citizenship as Nationality of Convenience' *Council of Europe, Third Conference on Nationality* (2004) 109–121.

48 Peter J Spiro, 'Citizenship Overreach' (2017) 38 Michigan Journal of International Law 167, 167–168.

49 "*Citizenship Reform Act of 2003- Amends the Immigration and Nationality Act to limit automatic*

"*ülkenin yargı yetkisine tabi olan (subject to the jurisdiction thereof)*" ifadesinin yalnızca sürekli ikamet statüsüne sahip ebeveynlerin çocuklarını kapsadığı şeklindeki yorumdur. Benzer şekilde 2010'lu yıllarda da bu yönde Kanun değişikliği teklifleri yapılmış, doğum turizminin yarattığı demografik ve siyasi etkiler tartışılmıştır[50]. Doğum yeri esasına göre, vatandaşlık kazanılmasına ilişkin hükmün kapsamı doktrinde de tartışılmaktadır. Doktrinde bir görüş, Anayasal hükmün kapsamını ayrıntılı inceleyen 1898 tarihli *United States v. Wong Kim Ark, 169 U.S. 649 (1898)* davasında verilen kararın yalnızca ebeveynleri ABD'de yerleşik (*domiciled*) kişiler bakımından bağlayıcı olduğunu, geçici veya yasadışı şekilde ülkede bulunan ebeveynlerin çocukları açısından açık bir içtihat oluşturmadığını savunmaktadır[51]. Bu tartışma, bir ülkede doğmanın o ülkenin vatandaşlığını kazanmak için yeterli olup olmadığı ve vatandaşlığın kazanılmasında gerçek bağ ilkesi gereğince, sürekli ikamet statüsü koşulunun aranıp aranmayacağı sorularını gündeme getirmektedir.

Doğumla vatandaşlık kazanılmasında soy bağı esası bakımından ise ABD'nin göç alan ülke olduğu gerçeği dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, ülkeden ayrılan ve ülkeyle sosyolojik ve fiilî bağları kopmuş kişiler dikkate alınarak alt kuşaklarının vatandaşlık kazanması koşullara tabi tutulmuştur. Soy bağı esasına göre, Amerikan vatandaşlığının kazanılmasında kişilerin ebeveynlerinin ikamet yerinin Amerika olup olmadığına göre ayrım yapılmaktadır. Buna göre, bu kişiler doğumla (*by birth*) kendiliğinden ve başvuru yoluyla (*by application*) olmak üzere iki şekilde Amerikan vatandaşlığı kazanabilmektedir.

İlk olarak ABD dışında doğmakla birlikte ebeveyniyle ABD'de ikamet eden çocukların doğumla vatandaşlık kazanması "*Amerika Birleşik Devletleri Dışında Doğan ve Yasal Olarak Sürekli İkamet Statüsüyle Ülkeye Kabul Edilen Çocukların Kendiliğinden Vatandaşlık Kazanımı Koşulları"* başlıklı *8 U.S.C.* § 1431 *(INA* § 320)'de düzenlenmektedir[52]. Buna göre, ABD dışında bir ülkede doğan

---

citizenship at birth to a child born in the United States who: (1) was born in wedlock to a parent either of whom is a U.S. citizen or national, or is an alien lawfully admitted for permanent residence who maintains such residence; or (2) was born out of wedlock to a mother who is a U.S. citizen or national, or is an alien lawfully admitted for permanent residence who maintains such residence." Kanun teklifinin İngilizce metni için bakınız: <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/house-bill/1567> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

50 Grossman (n 47) ft. 59.

51 John Eastman, 'The Significance of "Domicile" in Wong Kim Ark' (2019) 22 Chapman Law Review 301, 301–318. *United States v. Wong Kim Ark, 169 U.S. 649 (1898)* hakkında bakınız: Başlık II. B. 1, Dipnot 41.

52 8 *U.S.C.* § 1431- *Children born outside the United States and lawfully admitted for permanent residence; conditions under which citizenship automatically acquired: "(a) In general. A child born outside of the United States automatically becomes a citizen of the United States when all of the following conditions have been fulfilled: 1. At least one parent of the child is a citizen of the United States, whether by birth or naturalization. 2. The child is under the age of eighteen years. 3. The child is residing in the United States in the legal and physical custody of the citizen parent*

bir kişinin soy bağı esasına göre doğumla Amerikan vatandaşı sayılabilmesi için hükümde yer alan koşulların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir:

i. Coğrafi Koşul: Çocuk, ABD ya da ona bağlı dış toprakların coğrafi sınırları dışında doğmuş olmalıdır.

ii. Ebeveynin Vatandaşlığına İlişkin Koşul: Çocuğun ebeveynlerden en az biri doğumla veya sonradan Amerikan vatandaşı olmalıdır.

iii. İkamet Koşulu: Çocuk, sürekli ikamet statüsüyle ebeveynin hukuki ve fiilî velayeti altında ABD'de ikamet etmelidir.

iv. Yaş Koşulu: Çocuk on sekiz yaşın altında olmalıdır.

Bu koşulların sağlanması hâlinde, çocuk doğumla Amerikan vatandaşı olmakta ve ek bir başvuru usulüne gerek kalmamaktadır. Düzenlemede doğum yeri esasına göre, ülkeyle gerçek bağı olmayan alt kuşakların vatandaşlık kazanmasının hukuken sınırlanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçek bağ; ebeveynin vatandaşlığı, sürekli ikamet statüsü gibi somut ölçütler üzerinden tespit edilmiştir.

İkinci olarak ABD dışında doğmak ve ikamet etmekle birlikte ebeveyni daha önce ülkede ikamet eden çocukların doğumla vatandaşlık kazanması, *Amerika Birleşik Devletleri Dışında Doğan ve Orada İkamet Eden Çocuklar: Vatandaşlık Sertifikası Kazanma Koşulları* başlıklı *8 U.S.C.* § 1433 *INA* § 322'de düzenlenmektedir[53]. Hükmün kapsamına on sekiz yaşını doldurmamış, ABD dışında doğmuş ve hâlen ülke dışında ikamet eden çocuklar girmektedir. Düzenleme uyarınca, çocuk için vatandaşlık başvurusu yapılması kendiliğinden çocuğa vatandaşlık hakkı vermemektedir. Bu bakımdan burada mutlak bir hak değil; maddi koşulların yerine getirilmesi ve idarenin değerlendirmesine bağlı bir kazanım söz konusudur. Bu bakımdan yetkili makamın vatandaşlığın verilmesinde takdir hakkı bulunmaktadır. Başvurunun olumlu sonuçlanabilmesi için hükümde yer alan koşulların birlikte yerine getirilmesi gerekmektedir.

i. Ebeveynin Vatandaşlığına ilişkin Koşul: Çocuğun ebeveynlerinden en az biri, başvuru sırasında ya da ölümü öncesinde, (doğumla ya da sonradan) Amerikan vatandaşı olmalıdır.

---

pursuant to a lawful admission for permanent residence."

53 8 *U.S.C.* § 1433-*Children born and residing outside the United States; conditions for acquiring certificate of citizenship. Application by citizen parents; requirements A parent who is a citizen of the United States (or, if the citizen parent has died during the preceding five years, a citizen grandparent or citizen legal guardian) may apply for naturalization on behalf of a child born outside of the United States who has not acquired citizenship automatically under section 1431 of this title. The Attorney General shall issue a certificate of citizenship to such applicant upon proof that the following conditions are met: "1. At least one parent (or, at the time of their death, was) is a U.S. citizen, by birth or naturalization. 2. The U.S. citizen parent has been physically present in the U.S. or its outlying possessions for at least five years, at least two of which were after the age of fourteen; or has a parent who meets this requirement.3. The child is under age 18. 4. The child resides outside the U.S. in the legal and physical custody of the applicant (or, if the parent is deceased, a person who does not object to the application). 5. The child is temporarily present in the U.S. under lawful admission and maintains lawful status."*

ii. Fiilî İkamet Koşulu: Vatandaş olan ebeveyn, çocuğun doğumundan önce ABD'de veya bağlı topraklarında en az beş yıl süreyle fiilen bulunmuş olmalı; bu sürenin en az iki yılı on dört yaşından sonra geçmiş olmalıdır. Alternatif olarak, ebeveynin kendi ebeveyninin (çocuğun vatandaş olan büyükanne veya büyükbabasının) bu fiilî ikamet koşulunu karşılaması gerekli ve yeterlidir.

iii. Yaş Koşulu: Başvuru sırasında çocuk on sekiz yaşından küçük olmalıdır.

iv. Velayet/Vesayet Koşulu: Çocuk, başvurucunun (veya vatandaş olan ebeveyn ölmüşse, başvuruya itiraz etmeyen bir kişinin) yasal ve fiilî velayeti/vesayeti altında olmalıdır[54].

v. Yasal Kabul Koşulu: Çocuk, ABD'ye geçici olarak yasal kabulle[55] girmiş olmalı ve başvuru sırasında bu yasal statüsünü koruyor olmalıdır.

vi. Yemin Koşulu: Başvuru kabulü sonrasında çocuğun yetkili bir memur önünde bağlılık yemini etmesi gerekmektedir[56].

Amerikan vatandaşlık hukukunda, doğum yeri esası koşulsuz şekilde; soy bağı esası ise, ebeveynin ikametine ilişkin koşullara bağlı şekilde uygulanmaktadır. Bu çerçevede, doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanımı geniş ve kapsayıcı bir nitelik taşırken soy bağı esası daha dar ve koşullara bağlı şekilde düzenlenmektedir. Dolayısıyla sistemin, vatandaşlığın alt kuşaklara aktarımında ülkeyle gerçek bağın korunmasını amaçlayan bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir.

2. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı

Birleşik Krallık hukukunda doğumla vatandaşlık, doğum yeri esasına göre belirli koşulların gerçekleşmesiyle veya soy bağı esasına göre kayıt işlemiyle kazanılabilmektedir[57]. Doğumla vatandaşlık kazanılması, 1981 tarihli Britanya Vatandaşlık Kanunu (*British Nationality Act-BNA* 1981)[58] kapsamında düzenlenmektedir.

---

54 Burada geçen "*…in the legal and physical custody of the applicant (or, if the parent is deceased, a person who does not object to the application).*" ifadesi çocuğa fiilen bakan kişiyi ifade etmektedir. Bu kişi, çocuğun diğer ebeveyni, yasal vasisi, büyükannesi ve büyükbabası gibi bir kişi olabilir.

55 Yasal kabul, çocuğun vize veya yeşil kart gibi bir statüyle ülkeye fiilen giriş yapmış olmasını ifade etmektedir.

56 Küçük yaştaki çocuklar için bu yükümlülükten muafiyet uygulanmaktadır. INA § 322(b) hükmü uyarınca, "*çocuk için yapılan vatandaşlık başvurusu onaylandıktan sonra, çocuğun Amerika Birleşik Devletleri'nde bir görevli huzurunda bağlılık yemini (oath of allegiance) etmesi gerekmektedir*". Ancak bu yükümlülüğe, 8 U.S.C. § 1448(a) § 337(a) maddesinin son cümlesi kapsamında istisna getirilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, "*14 yaşın altındaki çocuklardan yemin alınması zorunlu değildir*."

57 Bridget Byrne, 'Naturalisation and Becoming A Citizen In the UK' in Prabhat Devyani (ed), *Citizenship In Times of Turmoil?: Theory, Practice and Policy* (Edwar Elgar Publishing 2019) 61 vd.; Mariña Fernández-Reino, Madeleine Sumption and Nuni Jorgensen, 'Citizenship Anda Naturalisation for Migrants in the UK' (Centre on Migration, Policy & Society, University of Oxford 2023) 3.

58 *British Nationality Act.* Bundan sonra *BNA 1981* olarak anılacaktır. Kanun'un İngilizce metni için bakınız: < https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61/2025-10-27> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

Doğum yeri esası koşulsuz olarak benimsenmemekte, çocuğun ebeveyninin vatandaş olması ya da sürekli ikamet statüsüne sahip/yerleşik (*settled*)[59] olması koşulu aranmaktadır. *BNA 1981*, *Sec.* 1(1)'e göre[60], bir çocuk Birleşik Krallık'ta doğmuşsa ve ebeveynlerinden en az biri, doğum anında İngiliz vatandaşı ya da Birleşik Krallık'ta sürekli ikamet statüsüne sahip/yerleşik ise çocuk doğumla kendiliğinden vatandaşlığı kazanmaktadır[61]. Burada önemli husus, çocuğun Birleşik Krallık'ta doğmuş olmasının tek başına yeterli olmaması ve ebeveynin vatandaşlığı veya ikamet statüsüne ilişkin koşulların aranmasıdır. Düzenleme, doğum yeri esasının mutlak uygulanması yerine koşula tabi olması bakımından, Amerikan hukukundaki doğum yeri esası uygulamasından farklılaşmaktadır.

İkinci olarak ülke dışında doğan çocukların soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanabilmesi ebeveyninin vatandaşlık statüsünün niteliğine bağlıdır. *BNA 1981*, *Sec.* 2(1)[62] uyarınca, çocuğun kendiliğinden vatandaşlık kazanabilmesi için ebeveynin vatandaşlığının soy bağına dayalı olmayan bir usulle kazanıl-

---

59 Birleşik Krallık vatandaşlık hukukunda "*settled*" ifadesi, *Immigration Act* Sec. 33(2A)1971 uyarınca, kişinin Birleşik Krallık'ta süresiz oturma iznine (*Indefinite Leave to Remain – ILR*) veya buna denk bir statüye sahip olması anlamına gelmektedir: Fernández-Reino, Sumption and Jorgensen (n 57) 3. Düzenlemenin İngilizce metni için bakınız: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/77/contents> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

60 BNA 1981, *Sec. 1(1): "A person born in the United Kingdom after commencement shall be a British citizen if at the time of the birth his father or mother is- (a) a British citizen; or (b) settled in the United Kingdom."*

61 Vink and de Groot (n 35) 21; The Law Library of Congress, 'Citizenship Based on Birth in Country' (The Law Library of Congress, Global Legal Research Directorate 2012) LL File No. 2012-007941 LRA-D-PUB-000057 5. *BNA,* 1981 tarihli olmakla birlikte yürürlük tarihi 1 Ocak 1983'tür. Bu tarih öncesinde doğanlara BNA 1948 uygulanmaktadır. Mülga Kanun, yürürlükteki Kanun'dan farklı olarak Birleşik Krallık'ta doğanlara (istisnalar hariç) doğumla vatandaşlığın kendiliğinden kazanılmasını düzenlemekteydi. Mülga düzenleme ve geçiş süresi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: J Mervyn Jones, 'British Nationality Act, 1948' (1948) 25 British Year Book of Interntional 158, 158; Emlyn Capel Stewart Wade, 'British Nationalisy Act, 1948' (1948) 30 Journal of Comparative Legislation and International Law 67, 67; Randall Hansen, 'The Politics of Citizenship in 1940s Britain: The British Nationality Act' (1999) 10 Twentieth Century British History 67, 67. Doktrinde, BNA 1981'in doğumla vatandaşlık kazanılmasını, ebeveynin vatandaşlığına / yerleşik olmak koşullarına bağlaması nedeniyle Birleşik Krallık'ta doğan çocukların dahi vatandaşlık kazanamadığı noktasında eleştirilmekte bu durumun vatansızlık hâllerine ve hak mahrumiyetlerine neden olduğu savunulmaktadır: Imogen Tyler, 'Designed to Fail: A Biopolitics of British Citizenship' (2010) 14 Citizenship Studies 61, 69. 2021 tarihi verilerine göre, İngiltere ve Galler'de yurt dışında doğmuş kişilerin %43'ünün kendilerini Birleşik Krallık vatandaşı olarak bildirdiği; bu oranın AB dışı doğumlular için %59, AB doğumlular için ise %17 olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, Birleşik Krallık'ta yaşayan on yedi yaş altı yaklaşık 840.000 çocuğun Birleşik Krallık vatandaşı olmadığı ve bu sayı içinden 350.000 çocuğun Birleşik Krallık'ta doğduğu belirtilmektedir: Fernández-Reino, Sumption and Jorgensen (n 57) 11.

62 *BNA 1981, Sec.* 2(1): "*A person born outside the United Kingdom after commencement shall be a British citizen if, at the time of the birth, his father or mother is a British citizen otherwise than by descent.*"

mış olması gerekmektedir[63]. Bu düzenleme, vatandaşlığın yurt dışında doğan kuşaklar üzerinden sınırsız biçimde aktarılmasını engellemekte ve ülke ile fiilî bağın korunmasını amaçlamaktadır. Yurt dışında doğan birinci kuşak soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanmaktadır. Yurt dışında doğan ikinci kuşak ise soy bağı esasına göre, kendiliğinden vatandaşlık kazanamayacaktır[64]. Bu hâlde *BNA 1981 Sec.* 3(1)[65] uyarınca çocuk ancak kayıt sonrasında vatandaşlığı kazanabilmektedir. Buna göre, yetkili makamın uygun bulması hâlinde, ergin olmayan çocuk vatandaş olarak kaydedilebilir[66]. Söz konusu kayıt işlemi, yetkili makamın takdir yetkisine tabi olup başvurunun yapılmış olması çocuk lehine kesin bir hak doğurmamaktadır.

Görüldüğü üzere, Birleşik Krallık vatandaşlık hukukunda ne doğum yeri ne de soy bağı esasına göre koşulsuz bir vatandaşlık kazanımı kabul edilmektedir. Vatandaşlığın kuşaklar arası aktarımında ebeveynin vatandaşlığı ve ikamet statüsünün dikkate alınması, vatandaşlığın salt biyolojik bağa indirgenmesini engellemektedir. Bu yönüyle düzenlemenin, gerçek bağ ilkesini koruduğu ve kişinin ülkeyle arasındaki hukuki ve sosyolojik ilişkinin sürekliliğini sağlamaya elverişli olduğu görülmektedir.

3. Kanada

Kanada vatandaşlık hukukuna ilişkin kurallar 1977 tarihli Vatandaşlık Kanunu (*Citizenship Act-CA 1977*)[67] ve buna bağlı olarak kabul edilen *Citizenship Regulations*[68] *ile Citizenship Regulations No: 2*[69] çerçevesinde düzenlenmekte olup burada soy bağı esası ve doğum yeri esası kabul edilmektedir[70].

---

63 Vink and de Groot (n 35) 10. Soy bağına dayalı olmadan kazanım (*otherwise than by descent*), Birleşik Krallık'ta doğmuş olmak, sonradan vatandaşlık kazanmak ve yurt dışında doğup vatandaşlık kazanmak hâllerini ifade etmektedir.

64 Kayıt süresi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: ibid 10–11.

65 BNA 1981, Sec. 3(1): "*If, while a person is a minor, an application is made for his registration as a British citizen, the Secretary of State shall, if he thinks fit, cause him to be registered as a British citizen*."

66 Vink and de Groot (n 35) 11; The Law Library of Congress (n 61) 5.

67 *Citizenship Act, Revised Statutes of Canada*, 1985. *Chapter* C-29. Bundan sonra *CA 1977* olarak anılacaktır. Düzenlemenin İngilizce metni için bakınız: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-29/> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

68 *Citizenship Regulations (SOR/93-246)*. Düzenlemenin İngilizce metni için bakınız: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-93-246/index.html> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

69 *Citizenship Regulations, No. 2 (SOR/2015-124)*. Düzenlemenin İngilizce metni için bakınız: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2015-124/page-1.html> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

70 2019 yılında Kanada Yüksek Mahkemesi tarafından görülen *Vavilov v. Minister of Citizenship* davasında çoğunluk görüşünde "*...Kanada, vatandaşlığı hem jus soli ilkesine (ebeveynlerin milliyetinden bağımsız olarak doğum yoluyla vatandaşlık kazanımı) hem de jus sanguinis ilkesine (soy bağı yoluyla, yani bir ebeveynden vatandaşlık kazanımı) uygun biçimde tanındığı*" belirtilmektedir. (Supreme Court Judgments 2019 SCC 65, [2019] 4 SCR 653, para 178, Case Number: 37748). Mahkeme kararı

Kanada vatandaşlık hukukunda doğum yeri esası, *CA 1977* 3(1)(a)[71]'da benimsenmiştir. Düzenleme uyarınca, "*15 Şubat 1977 tarihinden sonra Kanada sınırları içinde doğan herkes (diplomatik dokunulmazlığa sahip yabancı temsilcilik mensuplarının çocukları hariç) doğumla Kanada vatandaşıdır*". Kanada, bu yönüyle mutlak doğum yeri esasını benimseyen ülkelerden biri olup Amerikan hukuku ile benzerlik göstermektedir.

Soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanılması, *CA 1977* 3(1)(b)'de[72] düzenlenmektedir. Buna göre, yurt dışında doğan kişinin doğum anında ebeveynlerinden biri Kanada vatandaşıysa, bu kişi vatandaşlığı kazanmaktadır.

Kanada vatandaşlık hukukunda 17 Nisan 2009 tarihli *Bill C-37*[73] ile kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. İlk olarak "*Geri Kazanım Hükmü* (*Repatriation Clause*)" ile 1947 tarihli Kanun hükümleri[74] nedeniyle vatandaşlık kazanamamış veya kaybetmiş, kamuoyunda "*Lost Canadians*" olarak ifade edilen kişilere vatandaşlığı yeniden kazanma imkânı tanınmıştır.

İkinci olarak vatandaşlığın soy bağı yoluyla kazanılmasına birinci kuşak sınırlaması klozu *(first generation limitation clause)* getirilmişti. *CA 1977* 3(3) ile *CA 1977* 3(1)'in uygulama alanı birinci kuşak ile sınırlanmıştı. Buna göre, Kanada vatandaşı bir ebeveynden yurt dışında doğan ilk kuşak çocuk vatandaşlığı kazanabilmekteyken yurt dışında doğan ikinci kuşak artık soy bağı esasına göre Kanada vatandaşlığını doğumla kendiliğinden kazanamamaktaydı[75]. Örneğin, ebeveynleri Kanada vatandaşı bir kişinin Almanya'da doğduğu ancak hayatının uzun bir kısmını Kanada'da sürdürdüğü varsayımında, kişinin sonradan tekrar

---

hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Michael Pal and Luke Ryder Bunting, 'Citizenship and the First-Generation Limitation in Canada' (2022) 45 Dalhousie Law Journal 1, 8.

71 *CA 1977* 3(1)(a): "*Subject to this Act, a person is a citizen if the person was born in Canada after February 14, 1977.*"

72 *CA 1977* 3(1)(b): "*the person was born outside Canada after February 14, 1977 and at the time of his birth one of his parents, other than a parent who adopted him, was a citizen."*

73 Vatandaşlık Kanunu'nda değişiklik yapan düzenleme (*Bill C37*) hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/LegislativeSummaries/403C37E> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

74 1947 tarihli mülga Vatandaşlık Kanunu, çifte vatandaşlığa izin vermemekteydi ve başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanan kişiler, Kanada vatandaşlığını kendiliğinden kaybediyordu. Ancak 1950'li ve 1960'lı yıllarda göçmen sayısının artmasıyla bu düzenleme uygulamada sorun yaratmaya başlamıştır. Göçmenlerin topluma uyum ihtiyacının giderilmesi amacıyla 1977 yılında yapılan reformla hem doğuştan hem de sonradan vatandaş olanlar arasında eşitlik sağlanmış ve çift vatandaşlık yasağı kaldırılmıştır.

75 Elke Winter, '(Im)Possible Citizens: Canada's "Citizenship Bonanza" and Its Boundaries' (2014) 18 Citizenship Studies 46, 54. 2014 yılında yapılan değişiklikle, *First Generation Limitation* kuralının kapsamı teknik olarak netleştirilmiş; örneğin yurt dışında doğmuş bir Kanada vatandaşı tarafından evlat edinilen kişilerin yurt dışında doğan çocukları bu kuralın dışında tutulmuştur. Kanun'un İngilizce metni için bakınız: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/41-2/bill/C-24/royal-assent/page-30> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

Almanya'ya taşınıp burada çocuk sahibi olması hâlinde çocuk Kanada vatandaşlığını kazanamayacaktı.

Kanun teklifi gerekçesinde, "*gelecek kuşak Kanadalıların Kanada ile gerçek bir bağa sahip olmasını sağlamak suretiyle vatandaşlık değerinin korunması*" amacı vurgulanmıştır[76]. Bu yaklaşım, vatandaşlığın yalnızca biyolojik bağa dayanan bir statü olarak değil, aynı zamanda ülkeyle sosyal, kültürel ve coğrafi ilişkileri içeren bir aidiyet biçimi olarak tanımlanmasına da uygundur[77]. Doktrinde bu değişikliğin vatandaşlığın bir miras gibi devrinden ziyade ülkeyle fiilî ve gerçek bağın varlığını esas alan *ius nexi* esasına paralel olduğu savunulmaktadır[78]. Ancak bu düzenleme, yurt dışında doğan ikinci kuşaktan itibaren vatandaşlık aktarımını tamamen engellediği için vatansızlık riski yaratması bakımından eleştiriye açıktı[79]. Bu konuda *CA 1977* 5 hükmü, kuşak sınırlaması nedeniyle ortaya çıkan vatansızlık hâlleri için başvuru yoluyla vatandaşlık kazanımına imkân tanımaktaydı. Fakat bu hüküm oldukça sınırlı imkân sağlamaktaydı. Buna göre, öncelikle ilgili kişinin 17 Nisan 2009 tarihinden sonra yurt dışında doğmuş olması, başvuru tarihinde yirmi üç yaşını doldurmamış olması, doğumdan itibaren kesintisiz şekilde vatansız olması, başvurudan önceki dört yılın en az üç yılında Kanada'da ikamet etmiş olması ve belirli millî güvenlik suçlarından hüküm giymemiş olması gerekir. Özellikle en az üç yıllık ikamet koşulu, vatansız bir çocuğun Kanada'ya giriş yapmasını zorunlu kıldığı için uygulamada oldukça sınırlı bir etkiye sahipti. Bu nedenle söz konusu hüküm, kuşak sınırlaması nedeniyle ortaya çıkabilecek vatansızlık hâllerine karşı sadece sembolik düzeyde bir güvence sağlamaktaydı.

---

76 Madde gerekçesinin İngilizcesi için bakınız: <https://gazette.gc.ca/rp-pr/p1/2008/2008-12-13/pdf/g1-14250.pdf> Erişim Tarihi 16 Mart 2026. 2009 yılı öncesinde Yönetmelikte yer alan kurallar uyarınca köklü/anlamlı bağ kavramı somutlaştırılmaktaydı. Buna göre, kişi Kanada hakkında yeterli bilgiye, resmî dillerinden birine, vatandaşlığın hak ve yükümlülüklerine dair bilgiye sahip olduğunu; ayrıca on dört yaşından sonra en az bir yıl boyunca Kanada'da bir aile üyesiyle birlikte yaşamış veya Kanada'daki bir ortaöğretim ya da yükseköğretim kurumunda öğrenim görmüş olduğunu kanıtlayarak da önemli bir bağa sahip olduğunu kanıtlayabilmekteydi. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Pal and Bunting (n 70) 9.

77 Carens (n 34) 215–221.

78 Doktrinde bir görüş, doğumla kendiliğinden koşulsuz vatandaşlık kazanılmasını bir mülkiyet ve miras ilişkisine benzetmektedir: Titshaw (n 12) 3. Vatandaşlık hukukunu, kıt kaynaklara (vatandaşlık hakkı ve bunlara eşlik eden avantajlara) erişim ve bunların kontrolünü düzenleyen bir sistem olarak betimlemektedir. Bu benzetmeden yola çıkarak miras hukukundaki sınırlamaları düşünsel temelde vatandaşlığın kazanılmasında da model olarak kullanmayı önermekte ve "doğuştan vatandaşlık kazanma ayrıcalığı" vergisini bir öneri olarak değerlendirmektedir: Shachar and Hirschl (n 10) 255–256; Winter (n 75) 54.

79 2009 yılında yayımlanan bir rapora göre 2,8 milyon; 2013 yılında yayımlanan bir rehbere göre 3 milyon Kanada vatandaşının yurt dışında yaşadığı belirtilmektedir. Kanada *Expat* Derneği'nin bilgi notuna göre yılda 50 bin Kanada vatandaşının yurt dışında doğduğu ve 2009 ilâ 2016 yılları arasında 4109 ilâ 57190 çocuğun bu düzenlemeden etkilenerek vatandaşlıktan mahrum kaldığı tahminine yer verilmektedir: Pal and Bunting (n 70) 12–13.

Bu eksikliği gidermek amacıyla 2017 yılında *Bill C-6*[80] ile, *CA 1977* 5(4)'e "*Bu Yasanın diğer hükümlerine bakılmaksızın, Bakan, takdir yetkisini kullanarak, vatansızlık hâllerini veya olağanüstü güçlük durumlarını hafifletmek ya da Kanada'ya olağanüstü değerde hizmetlerde bulunan kişileri ödüllendirmek amacıyla herhangi bir kişiye Kanada vatandaşlığı verebileceği*" hükmü eklenmiştir.

Nihayetinde yurt dışında doğan alt kuşaklara soy bağıyla vatandaşlık aktarımını birinci kuşakla sınırlayan kural 19 Aralık 2023'te Ontario Yüksek Mahkemesi (*Ontario Superior Court of Justice*) tarafından Anayasa'ya aykırı bulunmuş[81]; mahkeme, yasa koyucuya değişiklik yapabilmesi için süre tanımış ve bu süre 20 Ocak 2026 tarihine kadar uzatılmıştır. Daha sonra hazırlanan *Bill C-71'*[82] ile soy bağıyla vatandaşlık kazanılmasında "köklü/anlamlı bağ" (*substantial/meaningful connection*) ölçütü üzerinden bir reform modeli önermiş, ancak bu tasarı 44. Dönem Yasama yılında kabulüne ilişkin sürecin tamamlanamaması nedeniyle kadük olmuştur. Aynı içerik *Bill C-3* kapsamında yeniden sunulmuştur[83]. Düzenlemeye göre, birinci kuşak sınırlaması kuralı değiştirilerek muhafaza edilmiştir. Buna göre, düzenleme yürürlüğe girmeden önce Kanada dışında, Kanadalı ebeveynden doğan herkese soy bağıyla vatandaşlığın tanınması öngörülmektedir. Düzenlemenin yürürlüğe girmesinden sonra, birinci kuşaktan sonra doğan kişilerin soy bağıyla vatandaşlığı kazanabilmesi için ebeveynin, doğumdan[84] önce Kanada ile köklü bir bağa (*substantial connection)* sahip olması, "*Kanada'da en az 1.095 gün fiilen bulunması*" koşulunun sağlanması gerekmektedir.

Görüldüğü üzere, yurtdışında doğan birinci kuşak sonrası soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanımının mutlak olarak sınırlandırılması yerine ülkeyle fiilî bağı esas alan ve ebeveynin yaklaşık üç yıla denk gelen sürede Kanada'da fiilen bulunması koşulunu içeren bir düzenleme öngörülmektedir. Yukarıda ele alınan varsayım bu değişiklik üzerinden tekrar incelendiğinde ebeveynleri Kanada vatandaşı olan ve Almanya'da doğan kişi soy bağı yoluyla vatandaşlığı kazanacaktır. Bu kişinin uzun yıllar Kanada'da yaşaması sonrası Almanya'ya taşınması ve Alman vatandaşıyla evliliğinden bir çocuk sahibi olması hâlinde her ne kadar bu kişi vatandaşlığı soy bağı esasına dayalı olarak kazanmış ve Kanada dışında

---

80 Değişiklik teklifinin İngilizce metni için bakınız: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/2017/10/changes_to_the_citizenshipactasaresultofbillc-6.html> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

81 Ontario Yüksek Mahkemesi kararı hakkında bakınız: https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/transparency/committees/soci-dec-5-2024/first-gen-limit.html Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

82 Değişiklik teklifinin İngilizce metni için bakınız: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/44-1/bill/C-71/first-reading> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

83 Değişiklik teklifi 5 Kasım 2025 tarihinde Avam Kamarası tarafından kabul edilmiş olup Senato ve Kraliyet onayı süreci 20 Kasım 2025 tarihinde tamamlanmış olup değişiklikler 15 Aralık 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

84 Yurt dışında evlat edinme hâlleri de aynı koşula tabidir.

doğmuş olsa da ikamet süresi koşulunu sağladığı için bu kişinin çocuğu Kanada vatandaşlığını kazanabilecektir.

Kuşak sınırlamasına ilişkin düzenlemede yapılan değişikliğin yerinde olduğu kanaatindeyiz; çünkü bu yaklaşım, vatandaşlığın yalnızca soy bağı üzerinden kendiliğinden aktarılmasını sınırlamayı değil, aynı zamanda ülkeyle gerçek bağın varlığını gözeten daha dengeli bir sistem öngörmekte ve önceki düzenlemeden farklı olarak bu bağın tespitinde somut bir ikamet ölçütünü kabul etmektedir.

C. Bazı Kıta Avrupası Ülkeleri[85]

1. Almanya Federal Cumhuriyeti

Alman hukukunda vatandaşlık kuralları, Alman Vatandaşlık Kanunu (*Staatsangehörigkeitsgesetz/StAG*)[86] kapsamında düzenlenmektedir. Almanya, vatandaşlığın kazanılmasında soy bağı esasını benimseyen bir ülkedir. Soy bağı esası *StAG* § 4 *Abs*. 1'de[87] düzenlenmektedir. Hükme göre, "*en az bir ebeveyni Alman vatandaşı olan çocuk, doğumla birlikte kendiliğinden Alman vatandaşlığını kazanmaktadır."* Ancak 2000 yılında yürürlüğe giren *StAG* § 4 *Abs*. 4[88] hükmü, soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanılmasını yurt dışında doğan ikinci kuşak bakımından sınırlandırmış ve bir kayıt usulü öngörmüştür. Buna göre, bir Alman vatandaşının 31 Aralık 1999 tarihinden sonra yurt dışında doğan çocuğu, eğer

---

85 Kıta Avrupası ülkelerinden AB üyesi devletlerin vatandaşları aynı zamanda "AB vatandaşı" statüsüne sahiptir. Bu noktada AB vatandaşlığı ile ulusal vatandaşlık ayrımına değinmekte fayda vardır. AB vatandaşlığı, ulusal vatandaşlığın yerine geçen bağımsız bir statü değil, onun tamamlayıcı bir sonucudur. AB vatandaşlığı yalnızca bir üye devlet vatandaşlığının kazanılmasıyla doğmaktadır. Ulusal vatandaşlığın kaybı hâlinde (başka bir üye devlet vatandaşlığı yoksa) AB vatandaşlığı da sona erer (Avrupa Birliği Hakkında Antlaşma ([2012] OJ C. 326/47) m. 9; Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma ([2012] OJ C. 326/16) m. 20). Bu statü, serbest dolaşım ve ikamet, diğer üye devletlerde yerel seçimler ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanma ve aday olma, üçüncü ülkelerde diğer üye devletlerin diplomatik-konsolosluk korumasından yararlanma, Avrupa Parlamentosu'na dilekçe ve Avrupa Ombudsmanına başvuru hakları gibi yetkiler tanır. Dolayısıyla AB üyesi devletin ulusal vatandaşlık rejimindeki değişiklikler (*doğumla kazanım, kuşak sınırlaması, çifte vatandaşlık gibi*) sadece o ülkenin vatandaşlığının kapsamını değil, aynı zamanda bu kişilerin AB düzeyindeki haklara erişimi konusunda da belirleyicidir.

86 *Staatsangehörigkeitsgesetz*. Bundan böyle *StAG* olarak anılacaktır. Kanun'un Almanca metni için bakınız: <https://www.gesetze-im-internet.de/stag/BJNR005830913.html> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

87 StAG § 4 Abs. 1, "*Durch die Geburt erwirbt ein Kind die deutsche Staatsangehörigkeit, wenn ein Elternteil die deutsche Staatsangehörigkeit besitzt*."

88 StAG, § 4 Abs. 4 "*Die deutsche Staatsangehörigkeit wird nicht nach Absatz 1 erworben bei Geburt im Ausland, wenn der deutsche Elternteil nach dem 31. Dezember 1999 im Ausland geboren wurde und dort seinen gewöhnlichen Aufenthalt hat, es sei denn, das Kind würde sonst staatenlos. Die Rechtsfolge nach Satz 1 tritt nicht ein, wenn innerhalb eines Jahres nach der Geburt des Kindes ein Antrag nach § 36 des Personenstandsgesetzes auf Beurkundung der Geburt im Geburtenregister gestellt wird; zur Fristwahrung genügt es auch, wenn der Antrag in dieser Frist bei der zuständigen Auslandsvertretung eingeht. Sind beide Elternteile deutsche Staatsangehörige, so tritt die Rechtsfolge des Satzes 1 nur ein, wenn beide die dort genannten Voraussetzungen erfüllen*."

vatandaş olan ebeveyn de yurt dışında doğmuş ve olağan ikameti yurt dışındaysa, doğumla Alman vatandaşlığı kazanamaz[89]. Ancak çocuk vatansız kalacaksa vatandaşlığı kazanmaktadır. Bununla birlikte doğumun on iki ay içinde Alman nüfus kütüğüne kaydettirilmesi hâlinde, çocuk Alman vatandaşlığını kazanabilir[90]. Bu işlem Almanya'nın yurt dışı temsilcilikleri aracılığıyla yapılabilmekte olup kayıt için ülkeyle kültürel bağ gibi ek bir koşul aranmamaktadır.

Alman vatandaşlık hukukunda aynı tarihte ikinci bir yasal düzenlemeyle istisnai ve koşullu bir şekilde doğum yeri esasını kabul edilmiştir. *StAG* 4 *Abs*. 3'e göre, Almanya'da doğan bir çocuk, eğer ebeveynlerinden en az biri, Almanya'da en az sekiz yıl yasal ve kesintisiz olarak ikamet etmişse ve sürekli ikamet hakkına sahipse Alman vatandaşlığına hak kazanmaktadır[91]. Yapılan bu düzenlemenin temel amacı, uzun süredir Almanya'da yaşayan göçmenlerin, özellikle de işçilerin çocuklarının topluma uyumunu kolaylaştırmaktır. Uygulamada ikinci kuşak göçmenlerin doğumla Alman vatandaşı olma ihtimallerinin yüzde elliden fazla arttığı belirtilmektedir[92].

Vatandaşlık hukukunda 2000 yılında kabul edilen doğum yeri esasıyla birlikte Opsiyon modeli *(Optionspflicht)* de düzenlenmişti. Bu düzenleme uyarınca Almanya'da doğan ve ebeveyni Alman vatandaşı olmayan çocukların, 18 ilâ 23 yaşları arasında diğer vatandaşlıklarından feragat etmeleri gerekmekteydi[93]. 20 Aralık 2014'te yürürlüğe giren değişiklikle, Almanya'da doğup büyüyen ve belirli uyum koşullarını sağlayan çocuklar bakımından bu yükümlülük kaldırılmış[94]; 27 Haziran 2024 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle çifte vatandaşlığa ilişkin sınırlama kaldırılmış ve kişilerin her iki vatandaşlığı taşıması hukuken mümkün kılınmıştır[95].

---

89 Vink and de Groot (n 35) 9. Vatansızlığın önlenmesi anlayışı bakımından, Almanya'daki kuşaklar sınırlaması, yalnızca çocuğun başka bir vatandaşlığa sahip olması hâlinde uygulanmaktadır.

90 ibid; Moritz (n 12) 249. Berlin Nüfus Müdürlüğü I No'lu Ofis, yurt dışında gerçekleşen doğumların çoğunun tescilinden sorumlu olup Almanya dışında doğan çocukların Alman nüfus kütüğüne kaydı için yapılan başvurularda son yıllarda artış yaşandığını bildirmiştir. Her ne kadar başvuru sahiplerinin doğum tarihleri (2000 yılı öncesi ya da sonrası) ya da artış oranı hakkında net veriler sunulamasa da Mayıs 2017 itibarıyla yaklaşık 21.000 başvurunun henüz işleme alınmamış durumda olduğu ifade edilmiştir: Bu veri, StAG § 4 Abs. 4 kapsamında öngörülen kuşak sınırlamasının pratikte giderek daha fazla önem kazanmaya başladığını dolaylı olarak göstermektedir.

91 Vink and de Groot (n 35) 20. StAG § 4 Abs. 3, "*Ein Kind erwirbt die deutsche Staatsangehörigkeit durch Geburt im Inland, wenn ein Elternteil (1) seit mindestens acht Jahren rechtmäßig seinen gewöhnlichen Aufenthalt im Inland hat und (2) ein unbefristetes Aufenthaltsrecht besitzt*." Düzenlemenin Türk vatandaşlarına etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Tütüncübaşı (n 4) 6 vd.

92 Christina Felfe and Helmut Rainer, 'Intended and Unintended Consequences of Birthright Citizenship' (2020) 21 CESifo Forum 14, 15.

93 Vink and de Groot (n 35) 22.

94 Moritz (n 12) 242.

95 *Staatsangehörigkeitsrechtsmodernisierungsgesetz–StARMod*), 22.03.2024. 2024 I Nr. 104. Kanun'un

2000 reformuyla getirilen bu değişiklikler, Alman vatandaşlık hukukunda soy bağı esası ve doğum yeri esasına ilişkin karma bir model kabul edildiğini göstermektedir. Bir yandan yurt dışında doğan ikinci kuşağın kendiliğinden vatandaşlık kazanımı sınırlandırılarak vatandaşlığın kuşaklar boyunca kendiliğinden aktarılmasının önüne geçilmiş; diğer yandan uzun süredir Almanya'da yaşayan göçmenlerin çocuklarının doğumla vatandaşlık kazanması kolaylaştırılarak özellikle ikinci kuşak bakımından topluma uyumu sağlayacak adımlar atılmıştır.

2. Yunanistan

Yunan vatandaşlık hukuku kuralları, 2004 tarihli Yunan Vatandaşlık Kanunu (*Greek Nationality Code- Law 3284-GNC 2004*)[96] kapsamında düzenlenmektedir. *GNC 2004*'te doğumla vatandaşlık kazanılmasında soy bağı esası benimsenmektedir. *GNC 2004 Art*. 1 uyarınca, ebeveynlerden en az biri Yunan vatandaşı olan çocuk, doğum anından itibaren kendiliğinden Yunan vatandaşlığını kazanmaktadır[97]. Doğum yeri esası ise vatansızlığı önleyici tamamlayıcı bir işlevle düzenlenmektedir. *GNC 2004 Art*. 1(2) uyarınca, Yunanistan'da doğan ve doğumla herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayan çocuklar doğumdan itibaren Yunan vatandaşı sayılır.

2010 yılında *Law 3838/2010*[98] ile *GNC 2004*'te önemli bir değişiklik yapılmış ve göçmenlerin uyumu gözetilerek doğum yeri esası geniş kapsamlı kabul edilmişti[99]. Bu değişiklikle ikinci kuşak göçmen çocukların vatandaşlık kazanması amaçlanmıştı[100]. *GNC 2004*'e eklenen *Art.* 1A, göçmenlerin çocuklarının doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanmasına imkân tanıyan iki ayrı hâli düzenlemekteydi. Buna göre, Yunanistan'da doğan çocuğun ebeveynleri yabancı olmakla birlikte doğumdan önce en az beş yıl boyunca ülkede yasal ve kesintisiz şekilde ikamet etmişse ve çocuk, doğumundan sonraki üç yıl içinde yerleşim ye-

---

Almanca metni için bakınız: < https://www.recht.bund.de/bgbl/1/2024/104/VO.html> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

96 *Greek Nationality Code*. Kabul Tarihi: 10.11.2004. Kanun Numarası. 3284/2004, FEK A 217/2004. Bundan böyle *GNC 2004* olarak anılacaktır. Kanun'un İngilizce çevirisi için bakınız: < https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2004/en/75778> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

97 GNC 2004 Art. 2 evlilik dışı Yunan vatandaşı baba ve yabancı devlet vatandaşı anadan doğan çocukların vatandaşlığı kazanmasını düzenlemektedir.

98 *Law 3838/2010*, EKED, pt. A, No. 49 (The Law Library of Congress (n 61) 2–3; Vink and de Groot (n 35) 22.)

99 George Mavrommatis, 'Greek Citizenship Tradition in Flux? Investigating Contemporary Tensions between Ethnic and Civic Elements of Nationality' (2018) 46 Nationalities Papers 484, 486–487; Dimitris Skleparis, 'The Greek Response to the Migration Challenge: 2015-2017' (Konrad-Adenauer-Stiftung Greece 2017) Policy Brief 05/16.03.2017 2.

100 Kabul sürecinde Kanun tasarısı, parlamento tarafından zaman olarak uygun olmadığı noktasında eleştirilmiştir: George Mavrommatis, 'Nativism and Second-Generation Migrants in Greece: Differentiating Between Ethnic and Civic Elements of Citizenship' (2022) 45 Ethnic and Racial Studies 2289, 2295.

rindeki nüfus kütüğüne kaydettirilmişse doğumla Yunan vatandaşlığını kazanabilmekteydi[101]. İkinci durumda ise, çocuğun Yunanistan'da doğmuş olma koşulu aranmamaktaydı. Yabancı ebeveynlerin çocuğu, Yunanistan'da altı yıllık ilkokul eğitimini tamamlamış, ülkede yasal ve sürekli ikamet ediyor ise ebeveynlerin birlikte yapacakları beyan ve başvuru üzerine vatandaşlık kazanabilmekteydi[102]. Bu durumda vatandaşlık, çocuğun Yunan eğitim sistemine fiilen dâhil olması temelinde tanınmaktaydı.

Söz konusu düzenleme hakkında 2011 yılında Anayasaya aykırılık gerekçesiyle başvuru yapılmıştır. Danıştay 4. Dairesi, düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğuna ilişkin ön kararı Danıştay Genel Kuruluna göndermiştir. Kararda, gerçek bağ ilkesinin gözetilmesi ve uyumun gerçek kanıtının aranması gerektiği belirtilmektedir. Eğitim süresine ilişkin olarak, *"…Yalnızca altı yıl boyunca Yunan okuluna devam etmek, istenen uyumun garantisi değildir; zira kanun, ebeveynlerin ülkeyle güçlü ilişkilerini kanıtlama zorunluluğu getirmemektedir. Oysa çocuğun Yunan vatandaşlığını kazanıp kazanmayacağına karar veren ebeveynlerdir. Ayrıca öngörülen bu eğitim süresi, zaten dil bilgisi ve toplumsal çevreye aşinalık bakımından avantajlı konumda olan Yunan çocukları için zorunlu olan dokuz yıllık eğitim süresinden daha kısadır… Elverişli uyum düzeyinin göstergesi, ortaöğretimin başarıyla tamamlanması olacaktır."*[103] Danıştay Genel Kurulu, "bir buçuk ve ikinci kuşak" göçmenlerin vatandaşlık kazanmasına ilişkin koşulların şekli ve uyumu tespit etmekten uzak olduğu ve çocuğun henüz topluma uyum sağlayacak yaşta olmaması nedeniyle düzenlemede yer alan ölçütün ebeveynler üzerinden tespit edilmesi gerektiği gerekçeleriyle düzenlemeyi Anayasa'ya aykırı bulmuştur[104].

İkinci kuşak göçmen çocuklarının ülkeye uyumuna ilişkin tartışmaların özellikle 2010'lu yıllarda artması üzerine, 2015 tarihli *Amendments of Provisions of the Greek Nationality Code* (*Law 4332/2015*)[105] ile doğum yeri esasına dayalı

---

101 Electra Petracou and others, 'Greece-Country Report: Legal and Policy Framework of Migration Governance' (University of Aegean / Uppsala University CRS 2018) 770564 63.\\uc0\\u8216{} Greece-Country Report: Legal and Policy Framework of Migration Governance\\uc0\\u8217{} (University of Aegean / Uppsala University CRS 2018

102 ibid.

103 Mavrommatis (n 99) 491.

104 Mavrommatis (n 100) 2298. Council of State (Plenary) Decision 460/2013. Kararın tam metin için bakınız: <https://www.dsanet.gr/Epikairothta/Nomologia/ste460_13.htm> Erişim Tarihi 16 Mart 2026. İkamet süresi koşuluna göre vatandaşlık kazanan göçmenler *ikinci kuşak*, eğitim süresi koşuluna göre vatandaşlık kazanan göçmenler bir buçukuncu olarak ifade edilmektedir.

105 *Amendments of provisions of the Greek Nationality Code*. Kabul Tarihi: 27.07.2015. Kanun Numarası: 4332/2015, FEK A 76/2015. Yunanistan, bir AB üyesi olarak ulusal mevzuatını Birlik hukukuna uyumlaştırma yükümlülüğü çerçevesinde, 2015 tarihli 4332 sayılı Kanun ile Yunan Vatandaşlık Kanunu'nda önemli değişiklikler yapmıştır. Bu düzenleme, özellikle üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin statülerin AB standartlarına uygun hâle getirilmesi amacıyla, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 2011/98/AB (tek başvuru prosedürü ve üçüncü ülke vatandaşlarına tanınan ortak haklar) ile 2014/36/AB (mevsimlik çalışma amacıyla giriş ve ikamet koşulları)

koşullu karma bir model benimsenmiştir. Kanun gerekçesine göre, düzenlemenin amacı, Yunanistan'da doğmuş veya büyümüş yabancı çocukların toplumsal gelişimlerinin ve Yunan toplumuna uyum süreçlerinin güvence altına alınmasıdır. Bu düzenlemenin etik ve siyasi temelinin, demokratik katılımın genişletilmesi ve toplumsal aidiyetin hangi kriterlere dayanarak belirlendiğinin açıklığa kavuşturulması olduğu ifade edilmektedir. Gerekçede ayrıca, Yunan ulusunun yalnızca soy bağına dayalı bir topluluk olarak değil, aynı zamanda aidiyet iradesi ve toplumsal bilinç unsurlarını da içeren bir oluşum olarak değerlendirildiği; bu çerçevede köken farkı gözetilmeksizin, ülkeye aidiyet yönünde ortak bir irade sergileyen kişiler arasında dayanışma ve bağlılık ilişkilerinin kurulabildiği belirtilmektedir[106].

Düzenleme uyarınca, Yunanistan'da doğan bir çocuğun vatandaşlık kazanabilmesi için:

i. Çocuğun Yunan ilkokulunun birinci sınıfına kayıt yaptırmış ve başvuru tarihinde fiilen eğitimine devam ediyor olması gerekir (*Art*. 1A/1-α).

ii. Ebeveynlerden en az birinin, çocuğun doğumundan önce en az beş yıl kesintisiz ve yasal olarak ülkede ikamet etmiş olması gerekmektedir (*Art*. 1A/1-β). Eğer çocuk bu beş yıllık süre tamamlanmadan doğmuşsa, gerekli ikamet süresi on yıldır.

iii. Başvuru tarihinde her iki ebeveynin de ülkede yasal ikamet statüsüne sahip olması, ayrıca ebeveynlerden en az birinin kanunda sayılan uzun süreli, süresiz veya belirli koruma statülerine dayalı bir ikamet iznine sahip bulunması gerekir (*Art*. 1A/1- γ). Bu şartların bulunması hâlinde vatandaşlık idari kararın Resmî Gazete'de yayımlanması ile kazanılmaktadır.

Yunan vatandaşlık hukukunda soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanılmasının kapsamı geniş olmakla birlikte sistemin bütünsel yapısı incelendiğinde vatandaşlığın sonradan kazanılmasına ilişkin koşullar oldukça sıkıdır[107]. Nitekim Yunan

---

Direktiflerine uyumu sağlamaktadır. Kanun ayrıca, ülke içi tartışmalar bağlamında ikinci kuşak göçmen çocuklarının vatandaşlığa erişimine ilişkin hükümleri revize ederek doğum yeri esasına dayalı koşullu bir vatandaşlık modelini güçlendirmiştir. Kanun'un İngilizce çevirisi için bakınız: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2015/en/119576> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

106 Düzenlemenin gerekçesi hakkında bakınız: Mavrommatis (n 99) 493; Petracou and others (n 101) 64.

107 Yunan vatandaşlığının sonradan kazanılması, Yunan Vatandaşlık Kanunu m. 5-9 ile ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Buna göre başvuru sahibinin öncelikle reşit olması, herhangi bir sınır dışı kararının bulunmaması ve ağır suçlardan mahkûmiyetinin olmaması gerekmektedir (m. 5/1). Ayrıca Yunan kökenli olmayan yabancılar bakımından, başvuru tarihinden önceki son on iki yıl içinde toplam on yıl Yunanistan'da kesintisiz ve yasal ikamet koşulu öngörülmüş; mülteciler ve vatansızlar için bu süre beş yıla indirilmiştir (m. 5/2-a). Bunun yanında, başvuru sahibinin Yunancaya, Yunan tarihi ve kültürüne ilişkin yeterli bilgiye sahip olması zorunludur (m. 5/2-b). Başvuru, kanunda öngörülen belgelerle birlikte yapılır; idare tarafından yapılan ön inceleme sonrasında başvuru sahibi vatandaşlık komisyonu nezdinde bir mülakata çağrılır ve komisyonun olumlu değerlendirmesi üzerine konu İçişleri Bakanı'nın takdirine sunulmaktadır (m. 6–8). Vatandaşlık, Bakan kararıyla verilir ve başvuru sahibinin, kararın ilanından itibaren bir yıl içinde vatandaşlık yemini etmesi zorunludur; aksi hâlde karar hükümsüz kalır (m. 9).

Vatandaşlık Kanunu'nda öngörülen vatandaşlığın sonradan kazanılma hâli; uzun süreli ve kesintisiz yasal ikamet, yeterli gelir ve yerleşiklik göstergeleri, kapsamlı ceza ve kamu düzeni incelemesi ile dil-tarih-kültür bilgisi gibi koşullar içermektedir. Doğum yeri esası ise, vatansızlık hâllerini engellemek dışında ikinci kuşak göçmenlerin toplumsal uyumunun sağlanmasında işlevsel olarak düzenlenmektedir. Her ne kadar soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanımı herhangi bir kuşak sınırlandırmasına tabi tutulmamış olsa da Yunan vatandaşlık hukuku doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasında soy bağı esası ve koşula bağlı doğum yeri esasını benimsemektedir. Vatandaşlığın sonradan kazanılmasında ise görece ağır koşullar içerdiği ve vatandaşlığın kazanılmasında gerçek bağ ilkesinin gözetildiği söylenebilir.

3. Belçika Krallığı

Belçika hukukunda vatandaşlığa ilişkin kurallar Belçika Vatandaşlık Kanunu (*Belgian Nationality Code-BNC 1984*)[108] kapsamında düzenlenmektedir. Belçika vatandaşlık hukukunda doğum yoluyla vatandaşlık kazanılmasında, soy bağı esası ve doğum yeri esası uygulanmaktadır[109]. *BNC 1984* II. Bölümü Belçika vatandaşlığının kazanılmasını düzenlemektedir. Soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanılmasında çocukların doğum yerine göre ikili bir ayrım söz konusudur.

İlk olarak, Belçika'da doğan ve ebeveynlerinden biri Belçikalı olan çocuk doğumla kendiliğinden vatandaşlık kazanmaktadır (*BNC 1984 Art.* 8.§ 1.1°).

İkinci olarak, yurt dışında doğan çocuk ancak üç koşuldan birinin gerçekleşmesi hâlinde soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanabilmektedir[110]:

i. Ebeveynlerden birinin Belçika'da veya geçmişte Belçika egemenliği altında ya da yönetimi altında bulunan topraklarda doğmuş olması (*BNC 1984 Art*. 8.§ 1, 2°a),

ii. Ebeveynlerden birinin Belçikalı olması ve doğumdan itibaren beş yıl içinde vatandaşlık verilmesi yönünde beyanda bulunulması (*BNC 1984 Art*. 8.§ 1, 2°b)[111],

---

108 *Belgian Nationality Code*/ *Code de la nationalité belge*. Bundan böyle *BNC 1984* olarak anılacaktır. Kabul Tarihi: 12.07.1984, Kanun Numarası: 1984900065, MB 1984900065/ 10100. Kanun'un Almanca metni için bakınız: <https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=de&lg_txt=d&type=&sort=&numac_search=&cn_search=1984062835&caller=SUM&&view_numac=1984062835fx1984062835dx1984062835n> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

109 Adina Madularea, 'Le Code De La Nationalite Belge: A Citizenship Law in the Making' (2012) 7 Review of European and Russian Affairs 1, 3; 'Dual Nationality Law: Belgium, Denmark, France, Germany, Netherlands, Spain, Sweden' (The Law Library of Congress 2015) Legal Research Report LL File No. 2016-013006 LRA-D-PUB-002534 2.

110 Vink and De Groot (n 32) 10.

111 ibid 9. Kanun'da "*İlk paragraf, 2°, b'de belirtilen beyan yapılır ve bu beyana dayanılarak Madde 22, §4 uyarınca bir vatandaşlık belgesi düzenlenir. Beyan, vatandaşlık belgesinin düzenlenmesi anından itibaren hüküm doğurur*." hükmü yer almaktadır. Bu düzenleme, yurt dışında doğan çocuklar bakımından vatandaşlığın kazanılmasını vatandaşlık belgesinin düzenlendiği ana bağlamaktadır.

iii. Ebeveynlerden birinin Belçikalı olması ve çocuğun başka bir vatandaşlığa sahip olmaması veya sahip olduğu başka bir vatandaşlığı on sekiz yaşına kadar ya da bu yaştan önce ergin kılınmasına kadar muhafaza etmemesi hâlinde vatandaşlık soy bağı yoluyla kazanılmaktadır (*BNC 1984 Art. 8 §1, 2° c*).

BNC 1984, vatandaşlığın soy bağı esasına göre mutlak ve kendiliğinden kazanılması sınırlandırarak özellikle yurt dışında doğan çocuklar bakımından ebeveynin doğum yerinin esas alınması ve bildirim gibi koşullar düzenlenmektedir. Belçika'da doğan ve ebeveynlerinden en az biri Belçikalı olan çocuklar vatandaşlığı, klasik soy bağı esası mantığına uygun biçimde doğumla kendiliğinden kazanırken (*BNC 1984 Art.* 8 §1, 1°), yurt dışında doğan çocuklar için koşul aranması (*BNC 1984 Art.* 8 §1, 2°a–c), soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanılmasında gerçek bağın gözetildiğini göstermektedir[112]. Doktrinde bir görüşe göre, bu şartlarla asgari düzeyde ülkesel bir bağ aranmakta ve böylece artık ülkeyle gerçek bir bağı kalmamış kuşakların vatandaşlığı aktarmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır[113]. Kanaatimizce de ebeveynin Belçika'da veya Belçika egemenliği altındaki topraklarda doğmuş olması koşulu (*BNC 1984 Art.* 8 §1, 2°a), kuşaklar boyunca ülkeyle bağı olmayan, yalnızca soy çizgisine dayalı bir "soy bağı vatandaşlığı" kazanımını sınırlamaya yöneliktir. Doğumdan itibaren beş yıl içinde vatandaşlık talebine ilişkin beyan zorunluluğunun (*BNC 1984 Art.* 8 §1, 2°b), ebeveynin aktif iradesini ve vatandaşlık bağını sürdürme yönündeki bilinçli tercihini gösterdiği kanaatindeyiz[114]. Ancak beyan süresi içinde başvuru yapılmamış olması vatandaşlık imkânını tamamen ortadan kaldırmamakta; çocuk ergin olduktan sonra seçim hakkı yoluyla Belçika vatandaşlığını kazanabilmektedir (*BNC 1984 Art*. 13, 3°). Çocuğun başka bir vatandaşlığa sahip olmaması veya on sekiz yaşına kadar yabancı vatandaşlığa sahip olmadığının tespit edilmemesi (*BNC 1984 Art.* 8 §1, 2°c) ise soy bağıyla vatandaşlık kazanımında öngörülen sınırlamaların vatansızlığın önlenmesi kuralı ile çelişmesini engelleme işlevini yerine getirmektedir.

Belçika hukukunda doğum yeri yoluyla vatandaşlık kazanılması ise, vatansızlık hâlinin önlenmesi ve ikinci kuşak göçmenlerin vatandaşlık kazanması bakımından ayrımlı düzenlenmektedir. Bu bakımdan, ilk olarak, Belçika'da doğan ve on sekiz yaşına kadar ya da bu yaştan önce ergin kılındığı ana kadar başka bir vatandaşlık kazanmayan çocuk Belçika vatandaşıdır (*BNC 1984 Art.* 10 §1).

Dolayısıyla hukuki sonuç ileriye etkili olarak doğmaktadır (*Art.* 8 §1(2)(b), *Art.* 22 §4).

112 ibid.

113 Marie Claire Foblets and Zeynep Yanasmayan, 'Country Report: Belgium' (2010) RSCAS/EUDO-CIT-CR 2010/11 3.

114 ibid 8.

İkinci olarak Belçika'da doğan ikinci kuşak göçmen çocukların doğum yeri esasına göre vatandaşlığı kazanması için ebeveynlerinden birinin Belçika'da doğmuş olması ve ebeveynlerinden birinin ana ikametgahının çocuğun doğumundan önceki on yıl içinde beş yıl boyunca Belçika'da bulunması gerekmektedir (*BNC 1984 Art*. 11 § 1, 1°, a–b)[115]. Bu usulde hem ebeveynin Belçika'da doğması hem de ailenin yaşam merkezinin Belçika'da olduğunu gösteren yerleşiklik koşulu birlikte aranarak ikinci kuşak göçmenlerin vatandaşlık kazanmasında gerçek bağ ilkesi gözetilmektedir. Ayrıca Belçika'da doğmakla birlikte ebeveynleri Belçika'da doğmayan ikinci kuşak göçmenlerin vatandaşlığına ilişkin tamamlayıcı bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, Belçika'da doğan ve doğumundan itibaren ana ikametgahı Belçika'da bulunan çocuklar ebeveynleri tarafından yapılacak beyan sonucunda vatandaşlık kazanabilmekte bu beyan çocuk on iki yaşına gelmeden önce yapılabilmektedir. Beyanda bulunabilmek için ebeveynlerin ana ikametgahlarının beyan tarihinden önceki on yıl boyunca Belçika'da bulunması ve beyan anında ebeveynlerden en az birinin Belçika'da sürekli ikamet izni sahibi veya buna başvuru hakkı bulunması gerekmektedir (*BNC Art.* 11*bis* § 1, 1°, a–b-c)[116].

Bu iki düzenleme birlikte ele alındığında, doğum yeri yoluyla vatandaşlık kazanımının mutlak olarak kabul edilmediği, aksine ancak ülkeyle fiilî ve kalıcı bir bağın varlığı hâlinde uygulandığı görülmektedir. İlk düzenlemeyle, ebeveynin Belçika'da doğmuş olması ve uzun süreli ikamet etmiş olması koşulu üzerinden ikinci kuşağın kendiliğinden vatandaşlık kazanması hem aile kökeninin Belçika'ya dayanması hem de aile yaşamının güncel merkezinin Belçika'da bulunması koşuluna bağlanmaktadır (*BNC Art.* 11). Tamamlayıcı düzenlemede ise, ebeveynleri Belçika'da doğmamış ikinci kuşak göçmenler bakımından, fiilî ikamet ve ikamet hakkı koşulu bu kez beyana bağlı bir usul çerçevesinde uygulanmakta ve çocuğun vatandaşlığı kazanması için ebeveynlerin irade açıklamasında bulunması gerekmektedir. Bu sistemin, ikinci kuşak göçmenlerin vatandaşlığa kabulünde salt doğum yerinin esas alınmasını yeterli saymayıp gerçek bağ ilkesini göz önüne alarak doğum yeri esasının tesadüfi sonuçlar doğurmasını engelleyici bir işlev gördüğü kanaatindeyiz.

4. Hollanda Krallığı

Hollanda Krallığı vatandaşlık hukukuna ilişkin temel düzenleme 1985 tarihli Hollanda Vatandaşlık Kanunu (*Netherlands Nationality Act* /*Rijkswet op het Ne-*

[115] Benzer bir düzenleme Belçika'da doğan ve evlat edinilen çocuk için de bulunmaktadır (*BNC Art.* 11 § 1, 2°, a-b). Art 11, 4 Aralık 2012 tarihli L 2012-12-04/04 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle değiştirilmiş, 25 Nisan 2014 tarihli L 2014-04-25/23 sayılı Kanun'un 118. maddesi ve 18.6.2018 tarihli L 2018-06-18/03 sayılı Kanun'un 139. maddesiyle yeniden düzenlenmiş, son olarak 6.12.2022 tarihli L 2022-12-06/02 sayılı Kanun'un 45. maddesiyle son hâlini almıştır.

[116] Benzer bir düzenleme Belçika'da doğan ve evlat edinilen çocuk için de bulunmaktadır (*BNC Art.* 11*bis* § 1, 2°, a-b). *BNC Art*. 11*bis,* 18.6.2018 tarihli L 2018-06-18/03 sayılı Kanun'un 140. maddesiyle eklenmiş olup aynı Kanun m. 93 ile 31 Mart 2019 tarihinde son hâlini almıştır.

derlanderschap-NNA 1985)[117]'dur. *NNA 1985* Bölüm 2, Hollanda vatandaşlığının kendiliğinden kazanılması düzenlenmektedir. *NNA 1985 Art.* 3(1)'de doğumla vatandaşlık kazanılmasında soy bağı esası kabul edilmiştir[118]. Buna göre, "*Doğumu sırasında babası veya annesi Hollanda vatandaşı olan çocuk Hollanda vatandaşıdır; ayrıca daha önce ölmüş bir Hollanda vatandaşının çocuğu da Hollanda vatandaşıdır*." Görüldüğü üzere, ana veya babadan birinin Hollanda vatandaşı olması çocuğun soy bağıyla vatandaşlık kazanması için yeterlidir.

NNA 1985 Art. 3(2) bulunmuş çocuklara ilişkin bir hükümdür. Buna göre, "*Hollanda, Aruba, Curaçao veya Sint Maarten topraklarında ya da Hollanda, Aruba, Curaçao veya Sint Maarten'de kayıtlı bir deniz gemisi veya hava aracında bulunmuş çocuk, bulunma gününden itibaren beş yıl içinde doğuştan yabancı bir vatandaşlığa sahip olduğu anlaşılmadıkça, bir Hollanda vatandaşının çocuğu sayılır*." Bu bakımdan doğumla vatandaşlık kazanılamaması koşuluna bağlı olarak kabul edilen bu düzenlemenin vatansızlığın önlenmesi amacına hizmet ettiği söylenebilir.

NNA 1985 Art. 3(3)'te ise doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanılmasında, çocuğun üst kuşaklarının ikametine ilişkin bir koşul öngörülmektedir[119].

---

[117] *Netherlands Nationality Act/Rijkswet op het Nederlanderschap.*1985. Bundan böyle *NNA 1985* olarak anılacaktır. BWBR0003738. Kanun'un Felemenkçe metni için bakınız: < https://wetten.overheid.nl/BWBR0003738/2023-10-01> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

[118] Gerard Rene de Groot and Carlos Bellen, 'Netherlands Nationality Law' in Bruno Nascimbene (ed), *In Nationality laws in the European Union* (LexisNexis Butterworths 1996) 557; Marie Labussière and Maarten Vink, 'The Intergenerational Impact of Naturalisation Reforms: The Citizenship Status of Children of Immigrants in the Netherlands, 1995–2016' (2020) 46 Journal of Ethnic and Migration Studies 2742, 2745.

[119] *NNA 1985*, 1985 tarihli olup doğum yeri esası bu Kanun dönemine kadar birden farklı şekilde uygulanmıştır. 1953'te üçüncü kuşak göçmenler için öngörülen doğum yeri esası, fiilen yalnızca Hollandalı annenin evlilik dışı doğan ve baba tarafından tanınmadığı için vatansız kalan çocuğu kapsarken 1958 tarihinden itibaren benzer durumda yabancı baba öldüğünde Hollandalı annenin çocuk adına başvuru yapabilmesine ve bunun için en az bir yıl Hollanda ikameti koşuluna imkân tanındığı belirtilmektedir: de Hart (n 47) 99. Bu dönemde kadının yabancı bir erkekle evlenmesi hâlinde vatandaşlığını kaybetmesine ilişkin hükümler yürürlükteyken 1964 yılı sonrası taraf olunan uluslararası antlaşmaların etkisiyle kadınların vatandaşlığına ilişkin koruyucu düzenlemeler kabul edilmiş, buna karşılık çocuklarına soy bağı yoluyla vatandaşlık aktarımı sınırlandırılmıştır: ibid 100. Bu sınırlayıcı kurallar 1985 tarihli Kanun'a kadar sürmüş; Kanun'un geriye yürümemesi nedeniyle daha önce doğup anneden vatandaşlık kazanamayanlara üç yıl süreli, yirmi bir yaşla sınırlı bir opsiyon hakkı tanınmıştır. Yurt dışında doğan ve çifte vatandaş olan çocukların, on sekiz yaşından itibaren diğer vatandaşlığının bulunduğu ülkede yaşamaları hâlinde Hollanda vatandaşlığını kaybetmesine ilişkin düzenleme ise 2000'de değiştirilmiş; kendiliğinden kayıp yerine yeniden vatandaşlık kazanımına imkân veren bir rejime geçilmiştir: ibid 102; Labussière and Vink (n 118) 2744. 1985 yılından önce doğup opsiyon imkânını kullanamayanlar "uyuyan Hollandalılar" (*dormant Dutchmen*) olarak anılmıştır. 2015 yılında hazırlanan değişiklik teklifiyle terörizm suçlarında vatandaşlığın geri alınması tartışmaya açılmış, 2017 yılında çift vatandaşlığı olan kişiler için terörle bağlantılı suçlar/ulusal güvenlik tehdidi gerekçesiyle vatandaşlığın idari olarak geri alınmasına (*revocation/denaturalisation*) imkân tanıyan değişiklik kabul edilmiştir. Tasarı hakkında bakınız: Betty de Hart and Ashley Terlouw, 'Born Here. Revocation and The Automatic Loss of Dutch Nationality In Case of Terrorist Activities' in Marjolein van den Brink,

Düzenlemeye göre koşulların tamamının birlikte gerçekleşmesi hâlinde çocuk Hollanda vatandaşlığını kazanabilmektedir:

i. Çocuğun babasının veya annesinin, çocuğun doğumu sırasında Hollanda, *Aruba*, *Curaçao* veya *Sint Maarten*'de asıl yerleşim yerine sahip olması ve

ii. Çocuğun bu ebeveyninin, kendi doğumu sırasında, yine bu ülkelerden birinde asıl ikametgaha sahip bir ebeveynden (yani çocuğun büyükbabasından veya büyükannesinden) doğmuş olması ve

iii. Çocuğun kendisinin doğumu sırasında Hollanda, *Aruba*, *Curaçao* veya *Sint Maarten*'de asıl yerleşim yerine sahip olması.

Görüldüğü üzere, doğum yeri esasına göre vatandaşlık, ülkeyle üç kuşağa yayılan yerleşiklik koşulunun karşılanması hâlinde kazanılabilmektedir. Bu bakımdan düzenlemenin, mutlak bir doğum yeri kuralı öngörmekten ziyade, doğum yeri esasını kuşaklar arası ikamet silsilesiyle sınırlayarak vatandaşlığı ülke topraklarında doğan her çocuğa değil, yalnızca birinci ve ikinci kuşak üst soyları itibarıyla ülkeyle süreklilik gösteren gerçek bağa sahip olanlara tanındığı söylenebilir.

III. TÜRKİYE'NİN GÖÇ REJİMİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE TÜRK VATANDAŞLIĞININ DOĞUMLA KAZANILMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Türkiye'nin Göç Rejiminin Dönüşümü

Türkiye, 20. yüzyılın başından itibaren Balkanlar ve Kafkasya'dan önemli nüfus hareketlerinin varış ülkesidir. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı sonrasında ağırlıklı olarak göç veren bir ülke statüsünü korumuştur. 1960'lı yıllardan itibaren yurt dışına göç eden Türk vatandaşı sayısında belirgin artış yaşanmıştır. Özellikle 1961 yılında Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan ve Türk işçilerin Almanya'ya gönderilmesini düzenleyen İşgücü Anlaşması[120] ile başlayan işçi göçü hareketi, ilerleyen yıllarda Hollanda, Fransa, Belçika ve Avusturya gibi ülkelere de yayılmış; 1970'li ve 1980'li yıllarda Türkiye'den Batı Avrupa'ya yoğun bir işçi göçü yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye yapılan, İran devrimi sonrasında siyasi sığınmalar[121], Bulgaristan'dan zorunlu göçler[122] ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Türk soylu nüfusun göçü, Türkiye'nin göç alan ülke olarak nitelendirilmesine yetecek ölçekte görülmemiştir. Bu dönemde göç veren

Susanne Burri and Jenny Goldschmidt (eds), *Equality and Human Rights: Nothing But Trouble? Liber amicorum Titia Loenen* (SIM/ Utrecht University 2015) 305 vd.

120 Anlaşmanın Almanca metni için bakınız: <https://zis-virtuelles-museum-der-migration.de/wp/wp-content/uploads/Regelung-der-Vermittlung-t%C3%BCrkischer-Arbeitnehmer-nach-der-BRD-_-30.10.1961.pdf> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

121 Gökhan Adıgüzel, 'İran'dan Türkiye'ye Yönelik Göçlerin İtme ve Çekme Kuramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi 1979-2019' (2024) 5 Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 71, 71 vd.

122 Serdar Çakmak, '1989 Bulgaristan Zorunlu Göçünün Nedenleri ve Sonuçları: Belene Kampı' (2022) 7 Academic Social Resources Journal 784, 784 vd.

ülke bakışıyla kabul edilen vatandaşlık hukuku kurallarında yurt dışındaki Türk nüfusla bağın korunması gözetilmiş ve Türk vatandaşlığının kazanılmasında soy bağı esasının düzenlenmesi hukuki ve siyasi açıdan anlamlı bir tercih olmuştur[123].

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin göç rejimi kademeli olarak göç alan bir yapı kazanmaya başlamıştır[124]. Bu dönüşümde ilk önemli kırılma, 1991 Körfez Savaşı sonrası Kuzey Iraklı Kürtlerin Türkiye'ye kitlesel sığınmasıyla yaşanmıştır[125]. Takip eden yıllarda Bosna ve Kosova savaşları nedeniyle Balkanlar'dan diğer ülkelere göç hareketleri[126] yaşanmış ancak bu nüfus hareketleri Avrupa'ya yöneldiği için Türkiye bakımından çoğunlukla geçici nitelikte kalmıştır. Türkiye'nin göç rejiminde asıl dönüştürücü etki Suriye iç savaşının başlamasıyla ortaya çıkmıştır[127]. 2011 yılında Suriyeliler Türkiye sınırına kitlesel olarak gelmiştir[128]. İlerleyen tarihlerde Suriyelilerin yanı sıra Afganistan, İran, Pakistan, Bangladeş ve bazı Afrika ülkelerinden gelen düzenli ve düzensiz göçmenlerin sayısı hızla artmış; böylece Türkiye hem yerleşilen hem de Avrupa'ya geçiş yapılan bir ülke hâline gelmiştir[129]. Bu demografik dönüşüm, göç hukukunun kurumsal çerçevesi-

---

123 Devletin genel eğilimi yurt dışında yaşayan vatandaşları ile bağı sürdürme şeklindedir. Bakınız: Başlık III. B. 2. Dipnot 144.

124 Konuya ilişkin bir çalışmada Türkiye'de yasadışı göçün tarihi dört döneme ayrılarak incelenmiştir. Bunlar 1979-1987 yıllarındaki *fertilizasyon dönemi*; 1988-1993 yıllarındaki *olgunlaşma dönemi*; 1994-200/2001 yıllarındaki *doygunluk dönemi* ve 2001 yılından günümüze uzanan *dejenerasyon* dönemidir. 1970'lerin sonu–1980'lerin ilk yarısını kapsayan ilk dönemde İran Devrimi sonrasında gelen ve esasen üçüncü ülkelere gitmeyi hedefleyen İranlılar başta olmak üzere yabancılar Türkiye'yi çoğunlukla transit ülke olarak kullanılmaktadır. "Olgunlaşma" olarak nitelenen ikinci dönemde (1980'li yılların sonu–1990'lı yılların başı) Irak ve Bulgaristan'dan kitlesel sığınmalar ile eski Sovyet Birliği'nden ekonomik amaçlı döngüsel göçler Türkiye'ye yönelmiş; sığınma, transit ve döngüsel (tekrarlayan) göç biçimleri aynı anda görülmüştür. 1994–2000/2001 arasındaki "doygunluk" döneminde mülga Sığınma Yönetmeliği yürürlüğe girmiş, transit göçmen sayısı belirgin biçimde artmış ve kalış sürelerini aşanlar nedeniyle düzensiz göç daha görünür hâle gelmiştir. 2001 sonrasında ise "dejenerasyon" döneminde düzensiz göç, insan ticareti ve kaçakçılık güvenlik gündeminde yükselmiş; Türkiye, AB müktesebatına uyum çerçevesinde hukuki, idari ve teknik altyapısını güçlendirerek daha sıkı bir göç rejimi inşa etmeye başlamıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Ahmet İçduygu and Damla B Aksel, 'Türkiye'de Düzensiz Göç' (Uluslararası Göç Örgütü Türkiye 2012) 12; Ahmet İçduygu and Deniz Sert, 'Türkiye'de Düzensiz Göç' (Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European Institute 2012) CARIM-India-RR-2012-14 4–5.

125 Taşkın Deniz, 'Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye' (2014) 181 Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 175, 184 vd.

126 Görkem Dağdelen, 'Türkiye'nin Değişen Vatandaşlık Rejimi ve Emek Göçü' (2015) 15 İdealkent 172, 173–174.

127 Handan Karakaya, 'Türkiye'de Göç Süreci ve Suriye Göçünün Etkileri' (2020) 4 Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 93, 93 vd.

128 Bu dönemde 1994 tarihli Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümleri uygulanmaktaydı. Mülga düzenleme metni için bakınız: (1994) 14 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 205.

129 İçduygu and Aksel (n 124) 17.

nin yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuş; 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)[130] ve 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği[131] kabul edilerek göç hukukuna ilişkin dağınık düzenlemeler yerini bütüncül bir göç ve koruma hukuku rejimine bırakmıştır. Bununla birlikte Türkiye, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'ye[132] coğrafi çekince koyduğu için Avrupa dışından gelen kitlelere *mülteci* statüsü yerine *geçici koruma*, *şartlı mülteci* ve *ikincil koruma* gibi statüler tanımaya devam etmektedir[133]. Böylece Türkiye hem barındırdığı yabancı nüfusun büyüklüğü hem de bu nüfusa ilişkin statünün çeşitliliği bakımından, klasik "göç veren ülke" tanımının ötesine geçerek "göç alan ülke" hâline gelmiştir.

B. Türk Vatandaşlığının Doğum Yoluyla Kazanılmasının Değerlendirilmesi

1. Doğum Yoluyla Vatandaşlık Kazanılmasına İlişkin Yasal Düzenleme

Türk vatandaşlık hukukunun Anayasal ilkeleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası[134] m. 66'da düzenlenmektedir[135]. Anayasa m. 66/1 uyarınca, "*Türk devletine*

---

130 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Kabul Tarihi: 4.4.2013. RG 11.42013, S. 28615. Bundan böyle *YUKK* olarak anılacaktır.

131 Geçici Koruma Yönetmeliği. Kabul Kararı Tarihi: 13.10.2014. RG 22.10.2014, S. 29153.

132 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. Kabul Tarihi: 29.8.1961. RG 5.9.1961, S. 10898. Bundan böyle *Cenevre Sözleşmesi* olarak anılacaktır.

133 Türk hukukunda uluslararası koruma hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Neşe Baran Çelik, 'Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri' (2015) 6 İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67, 67–148; Neva Övünç Öztürk, 'Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme' (2017) 66 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 201, 201–264; Sibel Özel, 'Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi Ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi' (2018) 37 Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 249, 249–295; Sibel Özel, 'Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü' (2020) 17 Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 709, 709–734; Işıl Özkan, *Göç ve Vatandaşlık Hukuku* (2nd edn, Seçkin Yayıncılık 2025) 241 vd.

134 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982. RG 9.11.1982, 17863 (Mükerrer).

135 Anayasa m. 66/IV uyarınca, "*Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz*". Hükümde her ne kadar mülga kanunlarda düzenlenen vatandaşlıktan çıkarma kurumuna yer verilse de, bu kurum TVK'da yer almamaktadır. Kanun hükümlerine paralel bir Anayasa değişikliği yapılmadığı için hükümde vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler yalnızca çıkarma ile sınırlı kalmıştır. Doktrinde bu hükmün vatandaşlığın irade dışında yetkili makam kararıyla kaybı hâllerini kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği savunulmaktadır: Doğan (n 2) 124–125. Anayasa m. 66/V uyarınca, "*Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz*." Bu hüküm Anayasa m. 125'in vatandaşlık hukuku bakımından somutlaşmış tekrarı niteliğindedir. Yargı yolunun açık olması, keyfiliği önlemenin bir garantisidir: ibid 125.

vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür." Buradaki tanım vatandaşlığın hukuki bir bağ olduğunu göstermektedir[136].

Anayasada vatandaşlığın tanımlanmasının ardından soy bağı esası düzenlenmekte olup ana ve baba arasında bir ayrıma gidilmemiştir. Hükmün ikinci fıkrası uyarınca "*Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür.*" Hükümle soy bağı esası Anayasal güvence altına alınmıştır. Bu bakımdan soy bağı esasının yasal olarak düzenlenmesi ve muhafaza edilmesi anayasal güvencenin gereğidir. Bunun yanı sıra m. 66/III uyarınca, "*Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir*". Hükümle Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybında kanunilik ilkesi kabul edilmiştir[137].

Türk vatandaşlık hukukuna ilişkin kurallar, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK)[138] kapsamında düzenlenmektedir. TVK m. 5/I uyarınca, *Türk vatandaşlığı doğumla ve sonradan kazanılabilir*[139]. Doğumla kazanılan vatandaş-

---

136 Güngör, *Tâbiiyet Hukuku* (n 2) 50. Anayasa'da geçen "Türk" sözcüğünün bir ırkı mı yoksa devlete vatandaşlık bağı ile bağlı herkesi kapsayıp kapsamadığı noktasında doktrinde tartışma bulunmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Nomer (n 1) 58–59; Doğan (n 1) 7; Polat (n 3) 153–154; Sibel Özel, 'Anayasa M. 66/I Hükmünde Yer Alan Türk Tanımı Üzerine Bir Değerlendirme' (2012) 86 İstanbul Barosu Dergisi 40, 40–59; Güngör (n 1) 51–52; Işıl Özkan, 'Vatandaşlık Satılabilir Bir Şey Midir?' (2018) 1 Uluslararası Sanat Kültür ve İletişim Dergisi 53, 57.

137 Burada geçen "*kanun*" ibaresi dar ve şekli anlamda kanunu ifade etmektedir: Güngör (n 1) 52.

138 Türk Vatandaşlığı Kanunu, Kanun Numarası: 5901, Kabul Tarihi: 29.5.2009, RG 12.6.2009/27256. Bundan böyle *TVK* olarak anılacaktır.

139 Türk vatandaşlığının sonradan kazanılma hâlleri çalışma kapsamı dışında olduğu için ayrıntılı incelenmeyecek olup yalnızca burada kısaca bilgi verilecektir. Türk Vatandaşlık Kanunu uyarınca, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması konusunda yetkili makam kararı, evlat edinilme ve seçme hakkı yoluyla olmak üzere üç usul düzenlenmektedir. Yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanılma hâlleri; vatandaşlığın genel olarak kazanılması (m. 10), vatandaşlığın istisnai kazanılması (m. 12), vatandaşlığın yeniden kazanılması (m. 13-14) ve vatandaşlığın evlenme sebebiyle kazanılmasıdır (m. 16). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Nomer (n 1) 65 vd.; Güngör (n 1) 55 vd.; Doğan (n 1) 39 vd. TVK m. 12/I (b) uyarınca, istisnai yolla vatandaşlık kazanacak kişiler dört grup hâlinde belirlenmiştir. Hükme göre, bu kişi grupları şunlardır: *"a) Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler. b) (Ek: 28.7.2016-6735/27 md.) 4.4.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu. c) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler. d) Göçmen olarak kabul edilen kişiler*." Hükmün (b) bendinde bahsi geçen YUKK m. 31/I(j) uyarınca, "*Türkiye'de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu*" kısa dönem ikamet izni alabilecektir. İkamet iznini alan ve diğer şartları sağlayan yabancılar da Cumhurbaşkanı kararı ile, TVK m. 12/I(b) uyarınca, istisnai yolla Türk vatandaşı olabilecektir. Yatırımın kapsamı ve tutarı ise Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (RG 6.4.2010, 27544) m. 20'de ayrıntılı şekilde düzenlenmektedir. Yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin düzenleme, doktrinde, belirlenen yatırım tutarının düşük olması, vatandaşlık kazanmak için başvuranlar hakkında kamu düzeni ve millî güvenlik kıstasları dışında daha ayrıntılı incelenmesi ihtiyacının varlığı, asgari yatırımın yanı sıra daha uzun süre ikamet şartıyla değerlendirilme yapılması gerekliliği gibi

lık kanundan doğmakta ve kendiliğinden kazanılmakta doğum anından itibaren hüküm ifade etmektedir[140].

Kanun'da Türk vatandaşlığının doğum yoluyla kazanılmasında soy bağı esası ve doğum yeri esası düzenlenmekte olup doğumla vatandaşlık kazanılmasında ana esas soy bağı esasıdır[141]. TVK m. 7 uyarınca, "*Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.*" Bu düzenlemeye göre, ebeveynlerden en az birinin vatandaş olması koşuluyla çocuk, doğumla Türk vatandaşlığını kazanmaktadır. Görüldüğü üzere, düzenlemede vatandaşlığın kazanılmasını sağlayan vakıa doğum olup yasal koşulu, ana veya babanın Türk vatandaşı olmasıdır[142]. Bu bakımdan çocukla ebeveyninin soy

farklı noktalarda eleştirilmektedir: Kaya (n 9) 125 vd.; Gölcüklü (n 2) 140. Bu şekilde kazanılan vatandaşlığın metalaştığı savunulmaktadır: Kaya (n 9) 126; Neşe Baran Çelik, 'Güncel Gelişmeler Işığında Türk Vatandaşlığının İstisnai Haller Kapsamında Kazanılması' (2017) 130 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 357, 369; Ayelet Shachar, 'Dangerous Liaisons: Money and Citizenship' in Rainer Bauböck (ed), *Debating Transformations of National Citizenship* (Springer Open 2018) 10. Bu yolla vatandaşlık kazanılmasının lehinde ve aleyhinde görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Özkan (n 130) 61–64. Yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Kaya (n 9) 115 vd.; Gölcüklü (n 1) 133 vd.; Necla Öztürk, *Yatırım Yoluyla İkamet Etme ve Vatandaşlık Kazanma* (On İki Levha Yayıncılık 2022) 81 vd. Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından bir veri yayımlanmamakla birlikte T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Ofisi tarafından 21 Ağustos 2024 tarihinde Türkiye'de 3 milyon 99 bin 524 geçici koruma sahibi Suriyeli, 221 bin 353 uluslararası koruma sahibi yabancı, 1 milyon 104 bin 353 ikamet izinli yabancı olmak üzere toplam 4 milyon 425 bin 230 yabancı kişinin Türkiye'de yasal olarak bulunduğu ve 238 bin 768 Suriyeli geçici koruma statüsü sahibinin Türk vatandaşlığını kazandığı açıklanmıştır. Açıklama için bakınız: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyede-bulunan-yabancilarin-sayisi-ve-vatandaslik-durumlari-ile-ilgili-iddialara-dair-aciklama> Erişim Tarihi 16 Mart 2026.

140 Türk hukukunda doğum yoluyla vatandaşlık kazanılması vatandaşlığın aslen kazanım yolu olarak da ifade edilmektedir: Mustafa Raşit Belgesay, *Türk Vatandaşlık Hukuku Şerhi* (Sanayii Nefise Matbaası 1929) 9; Osman Fazıl Berki, 'Türk Vatandaşlığının Kanununun Asli Tâbiiyete Müteallik Hükümleri' (1950) 7 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 146, 146; Hicri Fişek, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1959) 13; Muammer Raşit Seviğ and Vedat Raşit Seviğ, *Devletler Husui Hukuku: Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku* (4th edn, Sulhi Garan Matbaası 1967) 73.

141 Ünsal (n 18) 522.

142 Hükmün devamında evlilik birliği dışında doğan çocuklara ilişkin düzenleme yer almaktadır (m. 7): *"…Türk vatandaşı ana ve yabancı babadan evlilik birliği dışında doğan çocuk Türk vatandaşıdır. Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan çocuk ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır*." Türk vatandaşı anneden doğan çocuğun evlilik içinde veya dışında doğmasının soy bağı esasıyla vatandaşlığın kazanılmasında bir etkisi yoktur. Zira ana ile soy bağı Türk Medeni Kanunu (TMK-RG: 08.12.2001, S. 24607) uyarınca doğumla kurulmaktadır (m. 7/2). Ancak Türk vatandaşı baba ve yabancı devlet vatandaşı anadan evlilik dışında doğan çocuğun Türk vatandaşlığını kazanması için babayla soy bağının kurulması gerekmektedir. Türk hukukunda soy bağının kurulması hakkında bakınız: Mustafa Dural, Tufan Öğüz and Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (14th edn, Filiz Kitabevi 2019) 264 vd.; Cem Baygın, *Soybağı Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık 2010) 13 vd. Soy bağının kurulmasına ilişkin ihtilafta yabancılık unsuru bulunması hâlinde Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun. Kanun Numarası: 5718, Kabul Tarihi:

bağının daha sonra kurulması hâlinde dahi Türk vatandaşlığı, doğum anından itibaren hüküm ifade etmektedir[143]. Çocuğun hangi ülkede doğduğunun vatandaşlık kazanılması bakımından hukuki önemi yoktur. Bu bakımdan Türk vatandaşlığına sahip kişilerin yurt dışında doğan alt soyları Türkiye'de hiç bulunmasa veya ülkeyle herhangi bir bağ taşımasa dahi vatandaşlığı kazanmaktadır. Bu konuda herhangi bir koşul veya kuşak sınırlaması bulunmamaktadır.

Doğum yeri esasına ilişkin kural ise soy bağı esasına kıyasla ikincil ve tamamlayıcı niteliktedir. Türkiye, 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi[144] ve 1997 tarihli Avrupa Konseyi Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin[145] bir gereği olarak, vatandaşlığın doğum yeri esasına göre kazanılmasını düzenlemiştir. Doğum yeri esası, "*herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır*" ilkesinin ve "*çocuğun yüksek menfaati"* ilkesinin uyarınca, Türkiye'de doğmuş ve doğumla herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamamış çocukların vatansız kalmasını engellemek amacıyla kabul edilmiştir[146]. TVK m. 8 uyarınca, "*Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır. Türkiye'de bulunmuş çocuk aksi sabit olmadıkça Türkiye'de doğmuş sayılır*". Doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılabilmesi için Türkiye'de doğmuş olmak, anne veya babadan herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamamış olmak, doğum anında vatansız olmak koşullarının gerçekleşmesi gerek-

---

27.11.2007 RG 12.12.2007/26728) Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Ergin Nomer, *Devletler Hususî Hukuku* (23rd edn, Beta Basım Yayım 2021) 269 vd.; Aysel Çelikel and B Bahadır Erdem, *Vatandaşlık Hukuku* (17th edn, Beta Basım Yayım 2021) 270 vd.; Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları* (13th edn, 2020) 176 vd.; Cemal Şanlı, Emre Esen and İnci Ataman Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (11th edn, Beta Basım Yayım 2024) 173 vd.; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz and Lale Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk* (12th edn, Seçkin 2025) 348; Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku* (4th edn, Yetkin Yayıncılık 2024) 146 vd.; Sibel Özel and others, *Milletlerarası Özel Hukuk* (On İki Levha Yayıncılık 2022) 274 vd.; Neşe Baran Çelik, *Milletlerarası Özel Hukukta Soybağının Kurulması* (Yetkin Yayıncılık 2021) 70 vd.

143 TVK m 17'ye göre bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen ergin olmayan kişi, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından engel bir hâli bulunmamak kaydıyla Türk vatandaşlığını kazanabilir. Bazı devletlerde evlat edinilme kişiye kendiliğinden ilgili devletin vatandaşlığını kazandırmakta iken Türk hukukunda evlat edinilme ile Türk vatandaşlığının kazanılması için yetkili makamın kararı gerekmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Özlem Burdurlu Ahlat, 'Türk Vatandaşlığının Evlat Edinilme ile Kazanılmasının Şartları ve Evlat Edinenin veya Vasinin Evlat Edinilen Adına Vatandaşlığı Kazanma Başvurusunda Bulunmasının Değerlendirilmesi' (2025) 45 Public and Private International Law Bulletin 64, 64–88.

144 Bakınız: Başlık I. A. Dipnot 8.

145 Bakınız: Başlık I. A. Dipnot 8.

146 Gülin Güngör, 'Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi' (2014) 63 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 479, 484. Vatansızlık sebepleri ve çeşitleri hakkında bakınız: Osman Fazıl Berki, 'Vatansızlık' (1948) 5 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 167, 170 vd.

mektedir[147]. Doğum yeri tespit edilemeyen ancak Türkiye'de bulunmuş çocuklar için hükmün ikinci fıkrasında düzenlenen karine uygulanacaktır.

2. Yasal Düzenlemenin Gerçek Bağ İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Türk vatandaşlık hukuku sisteminde vatandaşlığın doğumla kazanılması hususunda soy bağı esasının kabul etmekle birlikte vatansızlık riskine karşı doğum yeri esasının da tamamlayıcı esas olarak düzenlediğine değinilmişti[148]. Bu yaklaşımın temelinde, daha önce değinildiği üzere Türkiye'nin uzun yıllar göç veren bir ülke olması yatmaktadır[149]. Nitekim yurt dışına göçen Türk vatandaşlarının alt soylarının vatandaşlık bağını sürdürebilmesi amacıyla soy bağı ilkesine öncelik verilmiştir. Yasal düzenlemede yurt dışında doğan çocukların kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanması gözetilmiştir[150].

Soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanılmasının gerçek bağ ilkesi bakımından değerlendirilmesinde, çocuğun ebeveyninin Türk vatandaşlığını hangi usulle kazandığı önem taşımaktadır. Zira ülkeyle gerçek bağ bulunmadığı hâlde yatırım yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar ve geçici koruma statüsünün sona ermesinin ardından vatandaşlığa alındıktan sonra ülkesine geri dönen kişiler bakımından vatandaşlığın kazanılmasında toplumla sıkı ve kalıcı ilişkinin aranmaması doktrinde eleştirilmektedir[151]. Bu noktada aslen bu kişilerin ülke ile hiçbir bağı bulunmayan ve çoğunlukla ülkede fiilen dahi bulunmamış alt soylarının doğumla

---

147 Doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanılması hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Sercan Ecemiş, 'Türk Vatandaşlığının Doğum Yeri (Ius Soli) Esasıyla Kazanılması' (2023) 25 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 229, 237 vd.

148 Bakınız: Başlık III. B. 1.

149 Bakınız: Başlık III. A.

150 Almanya'ya yönelik işçi göçü sonrasında Almanya'da yaşayan Türk vatandaşları, Alman vatandaşlığını kazanabilmek için çift vatandaşlığın istisnaî olarak tanındığı dar hâller dışında Türk vatandaşlığından çıkmak zorunda kalmıştır. Almanya'daki Türk diasporasının hukuki statüsü ve ulus-devletle bağının zayıflaması hem Almanya'da çift vatandaşlık tartışmalarını hem de Türkiye'nin yurt dışındaki vatandaşlarıyla ilişkini nasıl sürdürüleceği sorusunu gündeme getirmiştir. 1995 yılında Almanya'da yaşayan Türk vatandaşı sayısı 2,5 milyon olmasına karşın Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısının 40 bin kişi olduğu belirtilmektedir: Turgut Turhan, 'Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları' (1997) 46 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 41, 43–44; Bülent Çiçekli, 'Türk Vatandaşlığından İzin Alarak Çıkma' (2000) Ankara Barosu Dergisi 63, 70. Türkiye, bu kişilerle hukuki bağın tamamen kopmasını engellemek üzere 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı Kanunu m. 29 kapsamında "Pembe Kart", ardından TVK m. 28 uyarınca "Mavi Kart" kurumunu ihdas ederek, kendi vatandaşlığından izinle çıkan eski vatandaşlara ve alt soylarına, seçme–seçilme, kamu görevine girme ve askerlik gibi alanlar dışındaki temel medeni ve ekonomik hakların büyük çoğunluğunu tanımaya devam etmiştir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Rona Aybay, *Vatandaşlık Hukuku* (3rd edn, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008) 207 dipnot 16; Çiçekli 72; Zeynep Derya Tarman, 'Türk Vatandaşlığından Ayrılan ve Yurtdışında Yaşayanların Özel Hukuki Statüsü' (2010) 218; Uğur Tütüncübaşı, 'Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni "Mavi Kart" Uygulaması)' (2011) 13 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 153, 174.

151 Kaya (n 9) 125. Yatırım yoluyla vatandaşlık kazanılması konusunda bakınız: Başlık III. B. 1. Dipnot 133.

ve kendiliğinden kuşaklar boyunca Türk vatandaşlığını kazanabilmesi hususu, gerçek bağ ilkesinin gözeten hukuki düzenlemelere ihtiyaç olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Türkiye'nin göç alan ülke konumuna evrilmesi ve vatandaşlığın soy bağı esasına göre aktarımında kuşaklar ilerledikçe fiilî bağın zayıflaması ihtimali karşısında, özellikle yurt dışında doğan ikinci ve sonraki kuşaklar bakımından gerçek bağ esasını gözeten sınırlayıcı veya koşula bağlı bir usul öngörülmesi gerektiği kanaatindeyiz. Burada amaç, doğum yoluyla vatandaşlığın kazanılması konusunda yeni bir "esas" ihdas etmek değil; soy bağına dayalı kendiliğinden kazanım yolunda varsayılan gerçek bağ esasını somut olgularla destekleyen bir usul kabul edilmesidir.

Soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanılmasına ilişkin değişiklik önerileri incelenirken özellikle ortaya çıkabilecek fiilî ve hukuki sorunların önceden belirlenmesi gerekmektedir. Aşırı bir sınırlama, soy bağı esasının işlevini daraltarak ülkeyle gerçek bağı bulunan kişilerin vatandaşlık kazanmasını engelleyebilir. Sınırlamanın amacı gerçek bağ ilkesini gözetmek olmakla beraber buna eşlik eden koruyucu düzenlemeler öngörülmediğinde uygulamada ölçülülük, hukuki öngörülebilirlik ve eşitlik ilkelerine aykırı sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu noktada, vatandaşlığın yalnızca ülkeye giriş–çıkış imkânı sağlayan bir statü olmaktan ziyade, aile ilişkilerinin ve bakım yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlayan "ilişkisel vatandaşlık (*relational nationality*)" statüsü olduğu[152]; aile bağlarının ve karşılıklı bakım yükümlülüklerinin kişinin hem kendi devletine hem de aile üyelerinin devletlerine duyduğu aidiyet hissini biçimlendirdiği de göz önünde bulundurulmalıdır[153].

3. Yasal Değişiklik Önerisi

Soy bağı esası uyarınca, vatandaşlığın kuşaklar arası aktarımında gerçek bağ ilkesini gözeten üç farklı yasal değişiklik önerisi tartışılabilir. Yapılacak önerilerde, ebeveynlerinden en az biri Türk vatandaşı olmakla birlikte yurt dışında doğan çocuklar bakımından ilk kuşakta soy bağıyla vatandaşlık kazanımının korunması; ilk kuşak sonrası yurt dışında doğan kuşaklar açısından ise vatandaşlığın kazanımının ek koşullara bağlanarak sınırlandırılması amaçlanmaktadır[154].

İlk olarak, *ius nexi* esası çerçevesinde, gerçek bağın tespitine imkân veren nesnel ölçütlere dayalı bir usul benimsenebilir. Bu kapsamda, çocuğun Türkiye'de eğitim süresi, çocuğun ebeveyninin Türkiye'de ikamet süresi, dil bilgisi

---

[152] Karen Knop, 'Relational Nationality: On Gender and Nationality IN International Law' in T Alexander Aleinikoff and Douglas Klusmeyer (eds), *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices* (Carnegie Endowment for International Peace 2001) 89 vd.

[153] De Hart (n 44) 106.

[154] Bu bakımdan bu başlıkta yer alan "soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanma" ifadesi, yurtdışında doğan ikinci kuşak ve sonrasını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

seviyesi, Türkiye'deki malvarlığı ve kamu hayatına katılımı gibi nesnel ölçütlere dayalı bir değerlendirmenin yapılmasıdır. Bu ölçütlerin tespit edilmesi için yapılacak değerlendirmenin, idareye geniş takdir alanı bırakmayacak şekilde kanunda somutlaştırılması, öngörülebilir kriterlere dayanması, orantılılık ve eşitlik ilkelerini gözetmesi gerekmektedir. Bu değişikliğe yöneltilebilecek temel eleştiri, doğumla vatandaşlığın kazanılmasının kendiliğinden bir kazanım yolu olmaktan ziyade yetkili makamın tespitini gerektirmesi ve karmaşık bürokratik bir sürece neden olmasıdır.

İkinci olarak, vatandaşlığın soy bağı yoluyla kazanılmasında yalnızca "*ebeveynin ikameti*" koşulunu içeren bir değişiklik önerilebilir. Buna göre, yurt dışında doğan çocuğun soy bağıyla Türk vatandaşlığını kazanması, Türk vatandaşı ebeveyninin Türkiye'de makul bir süre fiilen yaşamış olması koşuluna bağlanabilir; bu süre kuşaklar ilerledikçe kademeli olarak artırılabilir ve sürenin bir kısmının erginlik döneminden sonra geçirilmiş olması koşulu öngörülebilir. İkamet koşuluna, ABD hukukunda yurt dışında doğan ve ikamet eden çocuğun soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanabilmesinin ebeveyninin ABD'de beş yıl (iki yılı on dört yaşından sonra olmak üzere) fiilen bulunması[155]; Kanada hukukunda yurt dışında doğan ikinci kuşak çocuğun Kanada vatandaşı ebeveyninin doğumdan önce 1095 gün fiilen ülkede bulunması[156]; Alman hukukunda yurt dışında doğan ikinci kuşak çocuğun ebeveyninin Almanya'da sürekli ikamet etmesine[157] ilişkin düzenlemeler örnek olarak gösterilebilir. Bu kurala getirilecek temel eleştiri, işçi göçü ile yurt dışına gitmiş ve orada yerleşmiş Türk vatandaşlarının alt soylarının vatandaşlık kazanmasının sınırlanmasıdır. Bu eleştirinin temeli Türkiye'nin yurt dışında yaşayan vatandaşlarıyla (diaspora topluluklarıyla) bağının korunması amacına dayanmaktadır.

Üçüncü olarak, soy bağı esasına göre vatandaşlığın kazanılması için çocuğun Türk vatandaşı ebeveyninin belirli bir süre içinde Türk yetkili makamlarına "*beyanda bulunması ve kayıt yapılması*" sonrası Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin bir düzenleme önerilebilir. Bu usule göre, yurt dışında doğan çocuğun doğumunun belirli bir süre içinde yetkili makama bildirilmesi ve kaydedilmesi ile vatandaşlık kazanılacaktır. Böylelikle, soy bağı esasına göre vatandaşlığın, miras gibi aktarımı yerine, ebeveynin "ülke ile gerçek bağını sürdürme iradesini" gösteren beyanı üzerine idari bir işlemle vatandaşlık kazanılacaktır. Ebeveynin ilgili sürede beyanda bulunmaması hâlinde ise çocuğa ergenliğinden itibaren belirli bir süre içinde bir seçim hakkı tanınması mutlak hak kaybının önüne geçecektir. Kayıt usulüne, Alman hukukunda yurt dışında doğan ikinci kuşak çocuğun ebe-

[155] Bakınız: Başlık II. B. 1.

[156] Bakınız: Başlık II. B. 3.

[157] Bakınız: Başlık II. C. 1.

veyninin doğumdan itibaren on iki ay içinde beyanda bulunmasına ilişkin[158] ve Belçika hukukunda yurt dışında doğan çocuğun Belçikalı ebeveyninin doğumdan itibaren beş yıl içinde yetkili makama başvuruda bulunmasına ilişkin düzenleme[159] örnek olarak gösterilebilir. Bu noktada vatandaşlığın kazanılma anının açıkça düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin, Belçika hukukunda başvuru sonrasında vatandaşlık yetkili makamın kararıyla ileri etkili olarak kazanılmaktadır. Bu usulde gerçek bağın varlığında ebeveynin iradesi ölçüt olarak ele alınmaktadır. Gerçek bağın tespitinde diğer usullere göre daha zayıf kalmakla birlikte geçiş dönemi için uygulanması tavsiye edilebilir.

Tartışılan değişiklik önerilerinin yasal olarak düzenlenebilmesi için ilk olarak normlar hiyerarşisi gereğince Anayasal kurallara uygun olması gerekmektedir[160]. Anayasa m. 66/II soy bağı esasına göre, vatandaşlık kazanılmasını mutlak biçimde düzenlediği için soy bağı yoluyla vatandaşlık kazanılmasını sınırlayan yasal değişiklikler normlar hiyerarşisi bakımından Anayasaya aykırılık teşkil edecektir. Bu nedenle, soy bağı esasına ilişkin kuşak sınırlaması, ebeveynin ikametine bağlı koşullar veya doğumun beyanı ve kayıt usulüne ilişkin değişiklikler ancak Anayasa değişikliği ile mümkündür. Bu noktada yapılacak bir Anayasa değişikliğinde yalnızca vatandaşlığın tanımına yer verilip soy bağı esasının düzenlenmemesi ve aynı maddenin "*Türk vatandaşlığı kanunla düzenlenir*" hükmünün muhafaza edilmesiyle soy bağı esasına göre doğumla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenlenmesi mümkündür.

İkinci olarak yasal değişikliğin Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini ihlâl etmemesi gerekmektedir. Yurt dışında doğan çocuklar bakımından getirilecek herhangi bir sınırlandırma, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Konseyi'nin Çocukların Vatandaşlığına İlişkin 2009/13 sayılı Tavsiye Kararı ile uyumlu olarak çocuğun yüksek menfaatini gözetecek ve çocuğun vatansızlığını önleyecek içerikte olmalı ve bu çocukların kendiliğinden vatandaşlık kazanmasını güvence altına almalıdır. Bu konuda Belçika hukukunda yurt dışında doğan çocuğun vatansız kalması hâlinin soy bağı ile vatandaşlık kazanma kapsamında düzenlenmesi örnek olarak ele alınabilir[161]. Bu çerçevede yapılacak düzenlemede;

---

158 Bakınız: Başlık II. C. 1.

159 Bakınız: Başlık II. C. 3.

160 Normlar hiyerarşisinin kabul edildiği bir hukuk sisteminde kanunlar anayasaya aykırı olamaz. Buna *anayasanın üstünlüğü ilkesi* denilmektedir. Anayasa m. 11/2 uyarınca, "*Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz*." Buna göre kanunların yapımında Anayasaya uygunluk gözetilmelidir. Aksi hâlde de kabul edilen düzenleme anayasa yargısı denetimine tabidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (3rd edn, Ekin 2019) 1066 vd.

161 Bakınız: Başlık II. C. 3

i. Ebeveynlerinden biri Türk vatandaşı olup yurt dışında birinci kuşak sonrası doğan çocuklardan doğumla herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamayanlar,

ii. Kamu hizmeti veya benzeri objektif nedenlerle uzun süre yurt dışında bulunanların alt soyuna ilişkin başvurular bakımından istisnaî kolaylaştırıcı hükümlerin kabul edilmesi düşünülebilir.

SONUÇ

Vatandaşlığın doğumla kazanılması çoğu hukuk düzeninde soy bağı esasına dayanmaktadır. Göç alan ülkelerde doğum yeri esasının kapsamının sınırlandırılması veya soy bağı esasında ise kuşak sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması "gerçek bağ ilkesi" kapsamında tartışılmaktadır. Çalışmada esas alınan karşılaştırmalı hukuk örneklerinde, bir yandan göçmen nüfusun -özellikle doğum yeri esası üzerinden- vatandaşlık kazanmasını kolaylaştıran, diğer yandan ülkeyle fiilî bağı zayıflayan alt kuşaklara soy bağıyla kendiliğinden vatandaşlık aktarımını kayıt, ikamet ya da kuşak sınırlaması gibi yollarla sınırlandıran düzenlemeler kabul edilmektedir.

Türkiye bakımından bu konu göç rejiminde yaşanan fiili ve hukuki dönüşümle önemli hâle gelmiştir. 1990'lardan itibaren kademeli biçimde göç alan bir yapıya evrilen Türkiye, özellikle 2011 sonrası kitlesel akın ve bunu izleyen düzenli/düzensiz göç artışıyla hem varış ülkesi hem de Avrupa'ya geçiş ülkesi niteliği kazanmış; bu demografik dönüşüm göç ve koruma alanında bütüncül yasal bir mevzuatın varlığını zorunlu hâle getirmiştir. Ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak için yasal düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle kanunda mülteci statüsüne alternatif statülere (geçici koruma, şartlı mülteci, ikincil koruma vb.) yer verilmiş ve vatandaşlık kazanan kişi sayısında da artış yaşanmıştır. Bu noktada vatandaşlık hukuku ile göç yönetimi arasındaki etkileşim daha görünür hâle gelmiştir.

Türk vatandaşlık hukukunda soy bağı ile alt kuşakların kendiliğinden vatandaşlık kazanması konusunun, Türkiye'nin değişen göç rejimi dikkate alınarak "ülkeyle gerçek bağ" perspektifiyle yeniden değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Türkiye, uzun yıllar ağırlıklı olarak göç veren bir ülke olarak değerlendirilmiş; bu nedenle soy bağı esasına dayalı vatandaşlık politikası, yurt dışındaki diaspora topluluklarıyla bağın korunması bakımından işlevsel görülmüştür. Ancak özellikle 21. yüzyıldan itibaren Türkiye'nin aynı zamanda göç alan bir ülke hâline gelmesi, yatırım yoluyla vatandaşlık uygulamalarının yaygınlaşması ve sonradan Türk vatandaşlığını kazanan kişi sayısındaki artış, soy bağı esasına dayalı vatandaşlığın kuşaklar boyunca kendiliğinden aktarılması konusunun yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, karşılaştırmalı hukukta görülen eğilimlere benzer şekilde, vatandaşlığın yalnızca biçimsel bir statü

olarak değil, ülkeyle sürdürülen fiilî ve süreklilik arz eden bağ çerçevesinde ele alınması gerektiği düşüncesi önem kazanmaktadır.

Bu amaçla çalışmada, ebeveynlerinden en az biri Türk vatandaşı olup yurt dışında doğan ikinci kuşak bakımından üç farklı değişiklik önerisi tartışılmıştır. İlk öneri, yetkili makamın *ius nexi* yaklaşımı esas alınarak kişinin Türkiye ile kurduğu gerçek ve güncel bağın varlığını nesnel ölçütler üzerinden değerlendirmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda kişinin veya ebeveynlerinin Türkiye'de ikamet etmiş olması, eğitim, dil, aile ilişkileri, ekonomik bağlar veya kamusal yaşama katılım gibi olguların dikkate alınması mümkündür. Böyle bir modelde vatandaşlık, yalnızca biyolojik aktarımın sonucu olarak değil, aynı zamanda kişi ile devlet arasında sürdürülen gerçek ilişki temelinde değerlendirilecektir.

İkinci öneri, soy bağı yoluyla vatandaşlık aktarımının ilerleyen kuşaklar bakımından belirli bir ikamet veya fiilî bulunma şartına bağlanmasıdır. Karşılaştırmalı hukukta özellikle Almanya ve Kanada örneklerinde görüldüğü üzere, vatandaşlığın yurt dışında doğan alt kuşaklara otomatik biçimde aktarılması sınırlandırılmakta; ebeveynin ülkeyle devam eden bağını ortaya koyan bazı ölçütler aranmaktadır. Bu kapsamda Türk hukukunda da Türk vatandaşı ebeveynlerden en az birinin Türkiye'de belirli bir süre fiilen bulunmuş veya ikamet etmiş olmasının aranması değerlendirilebilir. Böylece vatandaşlığın ülkeyle herhangi bir sosyal, siyasi veya kültürel ilişki kurulmadan kuşaklar boyunca otomatik biçimde aktarılmasının önüne geçilmesi amaçlanabilir.

Üçüncü öneri ise, yurt dışında doğan çocuğun vatandaşlık kazanmasının, Türk vatandaşı ebeveynin belirli süre içerisinde yetkili makamlara beyanda bulunması ve doğumun kayıt altına alınması şartına bağlanmasıdır. Bu model, Belçika ve Almanya'daki bazı düzenlemelere benzer şekilde, soy bağının "miras gibi" kendiliğinden aktarılması yerine ebeveynin ülkeyle hukuki bağını sürdürme iradesini açıklamasını esas almaktadır. Her ne kadar bu modelde gerçek bağın tespiti büyük ölçüde ebeveynin iradesine dayanmakta ve bu nedenle fiilî bağın varlığını doğrudan ortaya koymak bakımından daha sınırlı bir işlev görmekteyse de mevcut sistemdeki tam otomatik aktarım modeline kıyasla gerçek bağ ilkesini gözetmeye daha elverişli bir ara çözüm niteliği taşımaktadır. Bu nedenle, daha kapsamlı sınırlamalara geçiş bakımından kademeli bir geçiş modeli olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, soy bağı ile vatandaşlık kazanılmasını koşula bağlayan veya sınırlandıran değişikliklerin yapılabilmesi için öncelikle anayasal çerçevenin dikkate alınması gerekmektedir. Zira Anayasa m. 66/II'de yer alan "*Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür*" hükmü, soy bağıyla vatandaşlık kazanımını doğrudan ve mutlak biçimde düzenlemektedir. Bu nedenle, kanun koyucunun gerçek bağ ilkesini esas alan sınırlayıcı hükümler düzenlemesi bakımından öncelikle anayasal düzenlemenin değiştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Anayasada yalnızca vatandaşlık tanımına ve vatandaşlığın kanunla düzenleneceğine ilişkin ilkeye yer verilmesinin yeterli olacağı; vatandaşlığın kazanılma şartlarının

ise değişen toplumsal ve göç politikalarına göre kanun koyucu tarafından belirlenmesinin daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Böyle bir değişiklik sonrasında, gerçek bağ ilkesini gözeten ve karşılaştırmalı hukukta görülen modellere benzer düzenlemelerin Türk vatandaşlık hukukunda kabul edilmesi mümkün olabilecektir.

Son olarak, doğumla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin olası sınırlamaların "çocuğun üstün yararı" ve "vatansızlığın önlenmesi" ilkeleriyle uyumlu şekilde düzenlenmesi zorunludur. Karşılaştırmalı hukukta da gerçek bağ ilkesini korumaya yönelik sınırlamaların mutlak şekilde uygulanmadığı; özellikle çocuğun vatansız kalması ihtimalinde koruyucu istisna hükümlere yer verildiği görülmektedir. Nitekim Alman hukukunda, yurt dışında doğan ikinci kuşak bakımından getirilen sınırlamaya rağmen çocuğun başka bir vatandaşlık kazanamaması hâlinde Alman vatandaşlığının korunacağı açıkça düzenlenmiştir. Belçika hukukunda ise, soy bağıyla vatandaşlık kazanımına ilişkin sınırlamaların vatansızlığa yol açmaması amacıyla çocuğun başka bir vatandaşlığa sahip olmaması hâlinde vatandaşlığın korunmasına yönelik hükümler kabul edilmiştir. Buna karşılık Kanada'da birinci kuşak sınırlaması düzenlemesi, yurt dışında doğan alt kuşaklar bakımından vatansızlık riski doğurabileceği gerekçesiyle yoğun biçimde eleştirilmiştir. Bu nedenle Türk hukukunda yapılabilecek olası bir değişiklikte de doğumla başka bir devletin vatandaşlığını kazanamayan çocuklar bakımından istisnaî koruma mekanizmalarının öngörülmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, kamu hizmeti, diplomatik görev, uluslararası kuruluşlarda çalışma veya benzeri objektif nedenlerle uzun süre yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının alt soyları bakımından da özel istisnaların kabul edilmesi mümkündür. Böylece hem gerçek bağ ilkesini koruyan hem de Türkiye'nin insan hakları ve vatansızlığın önlenmesine ilişkin uluslararası yükümlülükleriyle uyumlu bir düzenleme kabul edilebileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Adıgüzel G, 'İran'dan Türkiye'ye Yönelik Göçlerin İtme ve Çekme Kuramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi 1979-2019' (2024) 5 Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 71

Altuğ Y, *Devletler Özel Hukuku* (Çağlayan Kitapevi 1995)

Arslan Ş, 'Osmanlı Devleti'nde Kişilerin Tabiiyeti, İkamet ve Seyahat Hakkı: Vatandaşlık Hukuku ve Yabancılar Hukuku Perspektifinden Hukuki Dönüşüm ve Modernleşme' (2025) 13 Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 121

Arslan Ş, 'Yabancıların ve Aile Üyelerinin Türkiye'de İkamet Hakkının Korunması: Avrupa Birliği Düzenlemeleri Işığında Bir Değerlendirme' (2025) 45 Public and Private International Law Bulletin 331

Aybay R, *Vatandaşlık Hukuku* (3rd edn, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008)

Aybay R, Özbek N and Ersen Perçin G, *Vatandaşlık Hukuku* (Siyasal Kitabevi 2019)

Baran Çelik N, 'Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri' (2015) 6 İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67

Baran Çelik N, 'Güncel Gelişmeler Işığında Türk Vatandaşlığının İstisnai Haller Kapsamında Kazanılması' (2017) 130 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 357

Baran Çelik N, *Milletlerarası Özel Hukukta Soybağının Kurulması* (Yetkin Yayıncılık 2021)

Barry K, 'Home and Away: The Construction of Citizenship in an Emigration Context' [2006] New York University Law Review 11

Bauböck R, 'Citizenship and Migration- Concepts and Controversies' *Legal Status, Rights and Political Participation* (Amsterdam University Press 2006)

Baygın C, *Soybağı Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık 2010)

Belgesay MR, *Türk Vatandaşlık Hukuku Şerhi* (Sanayii Nefise Matbaası 1929)

Berki OF, 'Çifte Tâbiiyet' (1947) 4 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 348

Berki OF, 'Vatansızlık' (1948) 5 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 167

Berki OF, 'Türk Vatandaşlığının Kanununun Asli Tâbiiyete Müteallik Hükümleri' (1950) 7 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 146

Berki OF, *Tâbiiyet ve Yabancılar Hukuku*, vol 1 (Güzel sanatlar Matbaası 1966)

Birsen K, *Devletler Hususî Hukuku* (Bozkurt Matbaası 1936)

Burdurlu Ahlat Ö, 'Türk Vatandaşlığının Evlat Edinilme Ile Kazanılmasının Şartları ve Evlat Edinenin veya Vasinin Evlat Edinilen Adına Vatandaşlığı Kazanma Başvurusunda Bulunmasının Değerlendirilmesi' (2025) 45 Public and Private International Law Bulletin 64

Byrne B, 'Naturalisation and Becoming A Citizen In the UK' in Prabhat Devyani (ed), *Citizenship In Times of Turmoil?: Theory, Practice and Policy* (Edwar Elgar Publishing 2019)

Çakmak S, '1989 Bulgaristan Zorunlu Göçünün Nedenleri ve Sonuçları: Belene Kampı' (2022) 7 Academic Social Resources Journal 784

Can H, *Vatandaşlık Hukuku Temel Bilgiler* (Adalet Yayınevi 2025)

Carens JH, 'In Defense of Birthright Citizenship' in Sarah Fine and Lea Ypi (eds), *Migration in Political Theory: The Ethics of Movement and Membership* (Oxford University Press 2016)

Çelik FE, 'Göç ve Vatandaşlık İlişkisinde Ulus-Ötesi Bir Formülasyon Olarak Jus Nexi Esası ve İşlevselliği' (2023) 14 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 363

Çelikel A and Erdem BB, *Vatandaşlık Hukuku* (17th edn, Beta Basım Yayım 2021)

Çiçekli B, 'Türk Vatandaşlığından İzin Alarak Çıkma' (2000) Ankara Barosu Dergisi 63

Cleveland FA, *American Citizenship as Distinguished from Alien Status* (The Ronald Press 1927)

Dağdelen G, 'Türkiye'nin Değişen Vatandaşlık Rejimi ve Emek Göçü' (2015) 15 İdealkent 172

De Hart B, 'Children's Citizenship, Motherhood and the Nation State' *Gender, Migration and the Public Sphere 1850-2005* (Routledge 2010)

De Hart B and Terlouw A, 'Born Here. Revocation and The Automatic Loss of Dutch Nationality In Case of Terrorist Activities' in Marjolein van den Brink, Susanne Burri and Jenny Goldschmidt (eds), *Equality and Human Rights: Nothing But Trouble? Liber amicorum Titia Loenen* (SIM/ Utrecht University 2015)

Demirkol B, 'Uluslararası Hukukta Dikkate Alınan Vatandaşlık: Gerçek Kişilerde "Etkin Vatandaşlık" Sorunsalı' (2015) 2 Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 159

Deniz T, 'Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye' (2014) 181 Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 175

Doğan V, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (21st edn, Savaş Yayınevi 2015)

Doğan V, Yılmaz AÇ and Ayhan İzmirli L, *Milletlerarası Özel Hukuk* (12th edn, Seçkin 2025)

'Dual Nationality Law: Belgium, Denmark, France, Germany, Netherlands, Spain, Sweden' (The Law Library of Congress 2015) Legal Research Report LL File No. 2016-013006 LRA-D-PUB-002534

Dumbrava C, 'External Citizenship in EU Countries' (2013) 37 Ethnic and Racial Studies 2340

Dural M, Öğüz T and Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (14th edn, Filiz Kitabevi 2019)

Eastman J, 'The Significance of "Domicile" in Wong Kim Ark' (2019) 22 Chapman Law Review 301

Ecemiş S, 'Türk Vatandaşlığının Doğum Yeri (Ius Soli) Esasıyla Kazanılması' (2023) 25 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 229

Egeliği ÖE, 'Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Oy Hakkı ve Temsili' (2024) 6 Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 386

Felfe C and Rainer H, 'Intended and Unintended Consequences of Birthright Citizenship' (2020) 21 CESifo Forum 14

Fernández-Reino M, Sumption M and Jorgensen N, 'Citizenship Anda Naturalisation for Migrants in the UK' (Centre on Migration, Policy & Society, University of Oxford 2023)

Fişek H, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1959)

Foblets MC and Yanasmayan Z, 'Country Report: Belgium' (2010) RSCAS/EUDO-CIT-CR 2010/11

Göğer E, *Türk Tâbiiyet Hukuku* (4th edn, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1979)

Gölcüklü İ, 'Güncel Gelişmeler Işığında Yatırım Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması: Problemler ve Çözüm Önerileri' (2020) 40 Public and Private International Law Bulletin 125

Gözler K, *Türk Anayasa Hukuku* (3rd edn, Ekin 2019)

Grossman A, 'Birthright Citizenship as Nationality of Convenience' *Council of Europe, Third Conference on Nationality* (2004)

Güngör G, 'Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi' (2014) 63 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 479

Güngör G, *Tâbiiyet Hukuku* (Yetkin Yayıncılık 2017)

Güngör G, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku* (4th edn, Yetkin Yayıncılık 2024)

Hansen R, 'The Politics of Citizenship in 1940s Britain: The British Nationality Act' (1999) 10 Twentieth Century British History 67

Henkin L, 'The Constitution and United States Sovereignty: A Century of "Chinese Exclusion" and Its Progeny' (1987) 100 Harvard Law Review 853

Honohan I, 'Should Irish Emigrants Have Votes? External Voting in Ireland' (2011) 26 Irish Political Studies 545

Honohan I and Rougier N, 'Global Birthright Citizenship Laws: How Inclusive?' (2018) 65 Netherlands International Law Review 337

İçduygu A and Aksel DB, 'Türkiye'de Düzensiz Göç' (Uluslararası Göç Örgütü Türkiye 2012)

İçduygu A and Sert D, 'Türkiye'de Düzensiz Göç' (Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European Institute 2012) CARIM-India-RR-2012-14

Jones JM, 'British Nationality Act, 1948' (1948) 25 British Year Book of Interntional 158

Jones JM, 'The Nottebohm Case' (1956) 5 International and Comparative Law Quarterly 230

Joppke C, 'The Inevitable Lightening of Citizenship' (2010) 51 European Journal of Sociology / Archives Européennes de Sociologie 9

Kadıoğlu AG, 'Vatandaşlık: Kavramın Farklı Anlamları' in Ayşe Gülden Kadıoğlu (ed), *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara* (Metis Yayınları 2008)

Karakaya H, 'Türkiye'de Göç Süreci ve Suriye Göçünün Etkileri' (2020) 4 Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 93

Kaya T, 'Dünyadaki Örnekler Işığında Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış' (2021) 12 İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 115

Kayalı D, 'Etkili Vatandaşlık İlkesi Ile Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Programları Üzerine Bazı Düşünceler' (2023) 43 Public and Private International Law Bulletin 105

Kerber LK, 'The Meaning of Citizenship' (1997) 84 The Journal of American History 883

Knop K, 'Relational Nationality: On Gender and Nationality IN International Law' in T Alexander Aleinikoff and Douglas Klusmeyer (eds), *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices* (Carnegie Endowment for International Peace 2001)

Koçak F and Dinsel V, 'Türk Diasporasının Seçme ve Seçilme Hakkı: Yurtdışı Seçim Çevresi İçin Bir Öneri' (2023) 47 Yasama Dergisi 47

Kunz JL, 'The Nottebohm Judgment (Second Phase)' (1960) 54 American Journal of International Law 536

Kymlicka W and Norman W, 'Vatandaşın Dönüşü: Vatandaşlık Kuramındaki Yeni Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme' in Ayşe Gülden Kadıoğlu (ed), *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara* (Metis Yayınları 2008)

Labussière M and Vink M, 'The Intergenerational Impact of Naturalisation Reforms: The Citizenship Status of Children of Immigrants in the Netherlands, 1995–2016' (2020) 46 Journal of Ethnic and Migration Studies 2742

Macklin A, 'Is It Time to Retire Nottebohm?' (2017) 111 AJIL Unbound 492

Madularea A, 'Le Code De La Nationalite Belge: A Citizenship Law in the Making' (2012) 7 Review of European and Russian Affairs 1

Mark Tushnet, 'Essay-Review: United States Citizenship Policy and Liberal Universalism' (1998) 12 Georgetown Immigration Law Journal 311

Master MK, 'United States Citizenship' (1971) 5 International Lawyer 324

Mavrommatis G, 'Greek Citizenship Tradition in Flux? Investigating Contemporary Tensions between Ethnic and Civic Elements of Nationality' (2018) 46 Nationalities Papers 484

Mavrommatis G, 'Nativism and Second-Generation Migrants in Greece: Differentiating Between Ethnic and Civic Elements of Citizenship' (2022) 45 Ethnic and Racial Studies 2289

Moritz MD, 'The Value of Your Ancestors: Gaining "Back-Door" Access to the European Union Through Birthright Citizenship' (2015) 26 Duke Journal of comparative & International Law 231

Newman RA, 'Forgotten Right of United States Citizenship' (1944) 39 Illinois Law Review 367

Nomer E, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (21st edn, Filiz Kitabevi 2015)

Nomer E, *Devletler Hususî Hukuku* (23rd edn, Beta Basım Yayım 2021)

Novogradsky NB, 'The Use and Abuse of Jus Nexi' (2012) 7 Les ateliers de l'éthique / The Ethics Forum 50

Övünç Öztürk N, 'Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme' (2017) 66 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 201

Owen D, 'On the Right to Have Nationality Rights: Statelessness, Citizenship and Human Rights' (2018) 65 Netherlands International Law Review 299

Özel S, 'Anayasa M. 66/I Hükmünde Yer Alan Türk Tanımı Üzerine Bir Değerlendirme' (2012) 86 İstanbul Barosu Dergisi 40

Özel S, 'Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi Ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi' (2018) 37 Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 249

Özel S, 'Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü' (2020) 17 Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 709

Özel S and others, *Milletlerarası Özel Hukuk* (On İki Levha Yayıncılık 2022)

Özkan I, 'Vatandaşlık Satılabilir Bir Şey Midir?' (2018) 1 Uluslararası Sanat Kültür ve İletişim Dergisi 53

Özkan I, *Göç ve Vatandaşlık Hukuku* (2nd edn, Seçkin Yayıncılık 2025)

Öztürk N, *Yatırım Yoluyla İkamet Etme ve Vatandaşlık Kazanma* (On İki Levha Yayıncılık 2022)

Pal M and Bunting LR, 'Citizenship and the First-Generation Limitation in Canada' (2022) 45 Dalhousie Law Journal 1

Petracou E and others, 'Greece-Country Report: Legal and Policy Framework of Migration Governance' (University of Aegean / Uppsala University CRS 2018) 770564

Polat EG, 'Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı' (2011) 3 Ankara Barosu Dergisi 128

Rene de Groot G and Bellen C, 'Netherlands Nationality Law' in Bruno Nascimbene (ed), *In Nationality laws in the European Union* (LexisNexis Butterworths 1996)

Reyhan C, 'Kan Bağı/Jus Sanguinis ve Toprak Bağı/Jus Soli: İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Vatandaşlığın Kurucu Ilkeleri' (2024) 57 Amme İdare Dergisi 25

Rosenthal NP and Erman S, 'Inventing Birthright: The Nineteenth-Century Fabrication of Jus Soli and Jus Sanguinis' (2024) 42 Law and History Review 421

Rubio Marín R, 'Transnational Politics and the Democratic Nation-State: Normative Challenges of Expatriate Voting and Nationality Retention of Emigrants' (2006) 81 New York University Law Review 117

Şanlı C, Esen E and Ataman Figanmeşe İ, *Milletlerarası Özel Hukuk* (11th edn, Beta Basım Yayım 2024)

Schuck PH, 'Membership in the Liberal Polity: The Devaluation of American Citizenship' (1989) 3 Georgetown Immigration Law Journal 1

Şeker G and Gül H, 'Kavramsal ve Tarihsel Olarak Vatandaşlık' (2023) 4 Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 133

Seviğ MR and Seviğ VR, *Devletler Husui Hukuku: Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku* (4th edn, Sulhi Garan Matbaası 1967)

Shachar A, 'Children of a Lesser State: Sustaining Global Inequality Through Citizenship Laws' (Council of Europei Third Conference on Nationality 2004)

Shachar A, *The Birthright Lottery: Citizenship and Global Inequality* (Harvard University Press 2009)

Shachar A, 'Earned Citizenship: Property Lessons for Immigration Reform' (2010) 22 Yale Journal of Law & the Humanities 1

Shachar A, 'Picking Winners: Olympic Citizenship and the Global Race for Talent' (2011) 120 The Yale Law Journal 2088

Shachar A, 'Dangerous Liaisons: Money and Citizenship' in Rainer Bauböck (ed), *Debating Transformations of National Citizenship* (Springer Open 2018)

Shachar A and Hirschl R, 'Citizenship as Inherited Property' (2007) 35 Political Theory 253

Sirmen KS, 'Toprak Esası (Ius Soli) Prensibi, Uygulanması ve AİHM'nin Yaklaşımı' in Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik and Elçin Aktan (eds), *Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku* (Yetkin Yayıncılık 2022)

Skleparis D, 'The Greek Response to the Migration Challenge: 2015-2017' (Konrad-Adenauer-Stiftung Greece 2017) Policy Brief 05/16.03.2017

Song S, 'Rethinking Citizenship through Alienage and Birthright Privilege: Bosniak and Shachar's Critiques of Liberal Citizenship' (2011) 9 Issues Legal Scholarship 1

Spiro PJ, 'Political Rights and Dual Nationality' in David A Martin and Hailbronner Kay (eds), *Rights and Duties of Dual Nationals: Evolution and Prospects* (Brill Academic Publishers 2003)

Spiro PJ, 'Citizenship Overreach' (2017) 38 Michigan Journal of International Law 167

Tarman ZD, 'Türk Vatandaşlığından Ayrılan ve Yurtdışında Yaşayanların Özel Hukuki Statüsü' (2010)

Tekinalp G, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları* (13th edn, 2020)

The Law Library of Congress, 'Citizenship Based on Birth in Country' (The Law Library of Congress, Global Legal Research Directorate 2012) LL File No. 2012-007941 LRA-D-PUB-000057

Thomas B, 'China Men, United States v. Wong Kim Ark, and the Question of Citizenship' (1998) 50 American Quarterly 689

Titshaw S, 'Inheriting Citizenship' (2022) 58 Standford Journal of International Law 1

Turhan T, 'Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları' (1997) 46 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 41

Turhan T and Tanrıbilir FB, *Vatandaşlık Hukuku* (4th edn, Yetkin Yayıncılık 2017)

Tütüncübaşı, 'Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni "Mavi Kart" Uygulaması)' (2011) 13 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 153

Tütüncübaşı U, 'Yeni Alman Vatandaşlık Kanunu ve Türk Vatandaşlarına Etkileri' (2025) 83 Ankara Barosu Dergisi 1

Tyler I, 'Designed to Fail: A Biopolitics of British Citizenship' (2010) 14 Citizenship Studies 61

Uluocak N, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (Filiz Kitabevi 1986)

Ünsal H, 'Doğum Anında Vatandaşlığın Kazanılmasında Ius Soli Esası' (2023) 43 Public and Private International Law Bulletin 517

Vink MP and de Groot GR, 'Birthright Citizenship: Trends and Regulations in Europe' (EUDO Citizenship Observatory, Robert Schuman Centre for Advanced Studies (European University Institute) 2010) RSCAS/EUDO-CIT-Comp. 2010/8

Wade ECS, 'British Nationalisy Act, 1948' (1948) 30 Journal of Comparative Legislation and International Law 67

Weil P, 'From Conditional To Secured And Sovereign: The New Strategic Link Between The Citizen And The Nation-State In A Globalized World' 9 International Journal of Constitutional Law 615

Weinmann M, 'Cutting the Ties? Generational Limitations in Canada's and Germany's Citizenship Laws' (2017) 11 Review of European and Russian Affairs 1

Winter E, '(Im)Possible Citizens: Canada's "Citizenship Bonanza" and Its Boundaries' (2014) 18 Citizenship Studies 46

Worster WT, 'The Obligation to Grant Nationality to Stateless Children Under Customary International Law' (2019) 27 Michigan State International Law Review 441

Worster WT, 'Reining in the Nottebohm Case' (2023) 41 Boston University International Law Journal 301

Yılmaz İ, 'Gerçek Kişilerin Vatandaşlığında "Gerçek Bağlantı" İlkesi: Nottebohm Romantizminin Sonu' (2021) 1 Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 965

(1994) 14 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 205